# RIKSDAGENS PROTOKOLL.

## 1876. Andra Kammaren. N:o 55.

### Onsdagen den 10 Maj.

Klockan 10 f. m.

§ 1.

Justerades det i förmiddags-sammanträdet den 3 i denna månad förda protokoll.

§ 2.

Föredrogos och godkändes Lag-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrifvelser:

N:o 58, om framläggande af förslag till ny ecklesiastik boställsordning; och

N:o 59, om ändring i sjölagen.

§ 3.

Herr Talmannen tillkännagaf, att Herr *Axel Bergström* låtit anmäla, att han i anledning af dödsfall inom sin familj var förhindrad att infinna sig vid detta sammanträde.

§ 4.

Sedan Riksdagens båda Kamrar förehaft och godkänt de i Bevillnings-Utskottets memorial N:o 10 föreslagna voteringspropositioner rörande två frågor, deri Kamrarne fattat stridiga beslut, samt denna dag blifvit bestämd för omröstning öfver de olika besluten, så anställdes nu dessa omröstningar i följande ordning, nemligen: *Gemensamma omröstningar.*

*1:sta omröstningen.*

(Enligt Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 10, punkt. 1:o).

Den, som, lika med Riksdagens Andra Kammare, vill att de stadganden uti §§ 3 och 4 i nu gällande stämpelpappersförordning, genom hvilka stämpelpappersafgiften för fullmakter, konstitutorialer och förordnanden i allmänhet bestämmes, skola erhålla följande förändrade lydelse, nemligen:

Gemensamma omröstningar. (Forts.)

stadgandet i § 3:

"Fullmakter, konstitutorialer eller förordnanden, hvarigenom embeten, tjenster eller beställningar med verklig lön vid civila, militära, ecklesiastika eller andra stater af Kongl. Maj:t tillsättas, böra förses med stämpel af 6 kronor samt dessutom till belopp, motsvarande 1 procent å hela lönen, när den utnämnde första gången tillträder befattning med lön, men, vid befordringar till högre lön, blott å skilnaden mellan den lön, efter hvilken den utnämnde förut erlagt stämpelafgift, och den lön, som erhålles. Likaledes skall stämpelafgift, motsvarande 1 procent å löneskilnaden, erläggas, då embets- eller tjenstebefattnings innehafvare uppflyttas från lägre till högre lönegrad, äfvensom vid förhöjning af lön genom ålderstillägg eller till följd af vidtagen lönereglering.

Då embete eller tjenst åtföljes — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —";

samt stadgandet i § 4:

"Fullmakter, konstitutorialer, förordnanden, antagningsbevis och protokollsutdrag, hvarigenom embeten, tjenster eller beställningar med verklig lön tillsättas af chefer eller embetsverk, af hvad namn de vara må, som dertill äro af Kongl. Maj:t bemyndigade, äfvensom af styrelserna öfver riksbanken och riksgäldskontoret med deras afdelningar, städernas magistrater och de flere, hvilka ega att till offentliga sysslor utnämna, skola förses med stämpel till belopp af 1 procent, beräknad å hela lönen, då den utnämnde första gången tillträder befattning med lön, men vid befordringar till högre lön blott å skilnaden emellan den lön, efter hvilken den utnämnde förut erlagt stämpelafgift, och den lön, som erhålles; likaledes skall stämpelafgift, motsvarande 1 procent å löneskilnaden, erläggas, då embets- eller tjenstebefattnings innehafvare uppflyttas från lägre till högre lönegrad, äfvensom vid förhöjning af lön genom ålderstillägg eller till följd af vidtagen lönereglering. Åtföljes tjensten af — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — af fullmakten erhålles".

att det i § 3 af stämpelpappersförordningen intagna stadgande angående stämpelpappersafgiften för fullmakter, konstitutorialer, öppna bref, protokollsutdrag m. m., hvarigenom embeten, tjenster eller befattningar vid de Kongl. Hofven bortgifvas, skall blifva så lydande:

"Fullmakter, konstitutorialer, öppna bref, protokollsutdrag m. m., hvarigenom embeten, tjenster eller befattningar vid de Kongl. Hofven bortgifvas, skola, då dylik fullmakt m. m. första gången löses, förses med stämpel till 1 procent af lönebeloppet, men, vid ytterligare befordran, eller vid löneförhöjning, med enahanda lindring och iakttagande i öfrigt, som i afseende å fullmakter vid civila, militära och andra stater stadgas";

samt att § 8 mom. 11 i förutnämnda förordning skall erhålla följande förändrade lydelse:

*Gemensamma omröstningar.* (Forts.)

"Ej må någon tillgodonjuta de genom Kongl. Maj:ts och dess embetsmäns bref, fullmakter, transporter och konstitutorialer eller genom generalordres honom tillagda löneförmåner och rättigheter, innan han uppvisat fullmakten eller förordnandet, behörigen med stämpel försedt.

Har innehafvare af embete eller tjenst vunnit löneförhöjning genom uppflyttning i högre lönegrad eller genom ålderstillägg eller lönereglering, må han icke komma i åtnjutande af denna löneförhöjning, förrän han hos den myndighet, der han eger att lönen uppbära, företett för honom utfärdade fullmakt eller förordnande, försedt med ytterligare stämpelpapper i förhållande till den vunna tillökningen i lönen", röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i öfverensstämmelse med Första Kammarens mening, beslutat

dels att de stadganden uti §§ 3 och 4 i stämpelpappersförordningen, genom hvilka stämpelpappersafgiften för fullmakter, konstitutorialer eller förordnanden i allmänhet bestämmes, skola hafva följande lydelse, nemligen:

stadgandet i § 3:

"Fullmakter, konstitutorialer eller förordnanden, hvarigenom embeten, tjenster eller beställningar med verklig lön vid civila, militära, ecklesiastika eller andra stater af Kongl. Maj:t tillsättas, böra förses med stämpel af 6 kronor samt dessutom till belopp, motsvarande 1 procent å hela lönen, när den utnämnde första gången tillträder befattning med lön, men, vid befordringar till högre lön, blott å skilnaden mellan den lön, efter hvilken den utnämnde förut erlagt stämpelafgift, och den lön som erhålles.

Då embete eller tjenst åtföljes — — — — — — — — —";

samt stadgandet i § 4:

"Fullmakter, konstitutorialer, förordnanden, antagningsbevis och protokollsutdrag, hvarigenom embeten, tjenster eller beställningar med verklig lön tillsättas af chefer eller embetsverk, af hvad namn de vara må, som dertill äro af Kongl. Maj:t bemyndigade, äfvensom af styrelserna öfver riksbanken och riksgäldskontoret med deras afdelningar, städernas magistrater och de flere, hvilka ega att till offentliga sysslor utnämna, skola förses med stämpel till belopp af 1 procent, beräknad å hela lönen, då den utnämnde första gången tillträder befattning med lön, men vid befordringar till högre lön blott å skilnaden emellan den lön, efter hvilken den utnämnde förut erlagt stämpelafgift, och den lön, som erhålles. Åtföljes tjensten af — — — — — — — — — — af fullmakten erhålles";

*Gemensamma omröstningar.* (Forts.)

dels ock att vid deras nuvarande lydelse skola bibehållas ej mindre det i § 3 af stämpelpappersförordningen intagna stadgande angående stämpelpappersafgiften för fullmakter, konstitutorialer, öppna bref, protokollsutdrag m. m., hvarigenom embeten, tjenster eller befattningar vid de Kongl. Hofven bortgifvas, än äfven § 8 mom. 11 i samma förordning.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning och utföll omröstningen med 134 Ja och 48 Nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anstäld, hade utfallit med 24 Ja och 87 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster, eller 134 Ja och 48 Nej, sammanräkningen visar 158 Ja och 135 Nej; och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

*2:dra omröstningen.*

(Enligt Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 10, punkt. 2:o.)

Den, som, lika med Riksdagens Andra Kammare, vill

att första momentet uti den i § 6 af stämpelpappersförordningen förekommande rubriken köpe-, bytes- och gåfvobref samt testamentariska förordnanden skall hafva följande lydelse:

"Köpe-, bytes- och gåfvobref samt testamentariska förordnanden om fast egendom å landet och i städerna, bruk och manufakturverk, smiden och smidesrättigheter, frälseräntor, fabriker eller andra inrättningar med hvad mera, som under eganderätt föryttras och vid domstolarne lagfares, beläggas med stämpel till belopp af 60 öre för hvarje fulla 100 kronor af värdet, beräknadt, för bytes- och gåfvobref samt testamentariska förordnanden, efter nästföregående årets taxeringsvärde samt, för köpebref, efter den i penningar bestämda köpeskillingen, så framt denna icke understiger fastighetens taxeringsvärde, men i sådant fall efter sistberörda värde";

att den i § 6 förekommande rubriken öfverlåtelse och transportbref å kronorusthåll m. m. skall bibehållas vid den i nu gällande stämpelpappersförordning upptagna lydelse; samt

att öfverskriften till samma § skall lyda sålunda:

"Om stämpel till åtskilliga skrifter och handlingar, som dermed skola förses, utan annan förändring af beloppet, hvarhelst de företes eller utgifvas, än den, som i afseende å bouppteckningar här nedan omförmäles", röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i öfverensstämmelse med Första Kammarens mening, beslutat *Gemensamma omröstningar.* (Forts.)

att, med godkännande i öfrigt af ofvan upptagna lydelse af första momentet i rubriken köpe-, bytes- och gåfvobref samt testamentariska förordnanden, vid slutet af samma moment skall tilläggas följande stadgande:

"härförutan skall å köpe-, bytes- och gåfvobref samt testamentariska förordnanden om fast egendom å landet eller i stad, som lyder under landsrätt, då dessa handlingar för lagfart ingifvas, stämpeln ökas med 20 öre för hvarje fulla 100 kronor af värdet till och med 20,000 kronor och sedermera för hvarje fulla 100 kronor med 10 öre"; och

att i följd häraf fjerde momentet i nyssberörda rubrik skall förändras till följande lydelse:

"Köpe-, bytes- och gåfvobref om skepp, fartyg och båtar af öfver 10 lästers eller 33,33 tons drägt, samt köpeafhandlingar om andra lösören, hvilka i säljarens vård qvarstanna, äfvensom afhandlingar, hvarigenom skog från hemman på viss tid föryttras, beläggas med stämpel till belopp af 60 öre för hvarje fulla 100 kronor af värdet;"

att rubriken öfverlåtelse- och transportbref å kronorusthåll m. m. skall erhålla följande lydelse:

"Öfverlåtelse- och transportbref å kronorusthåll förses med stämpel till belopp af 60 öre för hvarje fulla 100 kronor af värdet, beräknadt enligt samma grund, som för stämpelbeläggning af andra köpebref här ofvan är stadgadt; men för öfverlåtelse- eller transportbref å kronohemman med hälften och för skattlagda nybyggen med fjerdedelen af ofvan nämnda belopp;" samt

att öfverskriften till § 6 skall lyda sålunda:

"Om stämpel till åtskilliga skrifter och handlingar, som dermed skola förses, utan annan förändring af beloppet, hvarhelst de företes eller utgifvas, än den, som i afseende å bouppteckningar äfvensom köpe-, bytes- och gåfvobref samt testamentariska förordnanden här nedan omförmäles".

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning och utföll omröstningen med 124 Ja och 62 Nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anstäld, hade utfallit med 39 Ja och 71 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster, eller 124 Ja och 62 Nej, sammanräkningen visar 163 Ja och 133 Nej; och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

§ 5.

Föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda:

Stats-Utskottets utlåtande N:o 80, memorial N:is 74—76 samt utlåtanden N:is 77 och 78.

I sammanhang med bordläggningen af sist omförmälda två ärenden yttrade

Herr vice Talmannen Wijk: Jag tager mig friheten hemställa, att Stats-Utskottets nu för andra gången bordlagda utlåtanden N:is 77 och 78 angående pensionering, det förra af arméens befäl med vederlikar och det senare af flottans befäl och underbefäl med vederlikar samt flottans och lotsverkets gemenskap, måtte i nummerföljd uppföras främst bland ärendena på föredragningslistan för morgondagens sammanträde, med iakttagande deraf, att, derest något i dag föredraget ärende icke hinner att slutbehandlas, detta ärende i morgon först föredrages till afgörande.

Kammaren biföll hvad Herr vice Talmannen sålunda föreslagit.

Äfvenledes bordlades för andra gången:

Sammansatta Stats- och Lag-utskottets utlåtande N:o 2;

Lag-Utskottets utlåtande N:o 39 och betänkanden N:is 40 och 41; samt

Andra Kammarens Fjerde Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 10 (i samlingen N:o 42).

§ 6.

Skedde föredragning af Lag-Utskottets utlåtande N:o 38, i anledning af väckta motioner, åsyftande ändring i Kongl. förordningen den 21 Mars 1862 om kommunalstyrelse på landet och kommunalstyrelse i stad, om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, samt om landsting.

*Om ändring i den kommunala rösträtten i stad.*

*Punkten 1.*

Herr *C. J. Svensén* hade i motionen N:o 84 föreslagit, "att Riksdagen måtte för sin del besluta sådana ändringar i kommunallagarne, att för röstegande inom kommunen röstvärdet må beräknas efter den siffra som, multiplicerad med sig sjelf,
(på landet)
angifver det honom åsatta fyrktal;
(i stad)
i riksdaler (kronor), med ören såsom bråk, angifver den honom enligt art. 2 bevillningsförordningen senast åsatta bevillning; sko-

lande sagda siffra, om den innehåller bråk, höjas till närmaste hela tal".

*Om ändring i den kommunala rösträtten i stad.* (Forts.)

Utskottet, som i förevarande punkt yttrat sig öfver Herr Svenséns motion, för så vidt den afsåg ändring i den kommunala rösträtten i stad, hade hemstält:

att motionen i denna del måtte lemnas utan afseende.

I anledning af hvad sålunda blifvit tillstyrkt, anförde

Herr Svensén: Då Utskottet i första punkten af föreliggande utlåtande endast behandlat mitt förslag om ändring i den kommunala rösträtten i stad, så hade jag icke ämnat taga till ordet för att yttra mig angående denna del af frågan, derest jag icke ansett mig böra påpeka, att den af Utskottet begagnade motivering för afslag å samma förslag, enligt min öfvertygelse och erfarenhet, icke är med sanna förhållandet öfverenstämmande. Då Utskottet nemligen säger att efter den jemkning i berörda rösträtt, som skett genom Kongl. kungörelsen den 9 November 1869, icke, såvidt Utskottet känner, försports någon klagan, föranledande till upphäfvande af eller rubbning i de gällande bestämmelserna i ämnet, så har jag tvärtom försport en sådan klagan äfven hvad beträffar städerna. Derföre hade jag också med mitt förslag afsett att afhjelpa de olägenheter, som förefinnas, samt att införa enhet och likställighet uti i fråga varande lagstiftning för stad och land — ett förslag, som jag ock vidhåller, och med den af en reservant föreslagna lydelsen, nemligen, att för röstegande inom kommunen röstvärdet må beräknas efter den siffra, som multiplicerad med sig sjelf, angifver *på landet* det honom åsatta fyrktal och *i stad* i kronor, med ören såsom bråk, den honom enligt 2:dra Art. Bevillningsförordningen senast åsatta bevillning, med iakttagande deraf att sagda siffra, om den innehåller bråk, höjes till närmast hela tal. Jag trodde, att man derigenom skulle hafva kommit till en likställighet, som åtminstone något närmade sig den af billighetsprincipen betingade. Jag förmenade, att både personlighetsprincipen och penningeprincipen skulle kunna förenas och det plutokratiska intresset mindre än nu göra sig gällande i synnerhet på landet, der inom vissa kommuner nu råda högst beklagansvärda missförhållanden. Derigenom skulle förekommas att, såsom nu på sina ställen understundom inträffar, en enda person eller två öfverröstar kommunens alla öfriga innevånare i frågor rörande deras gemensamma angelägenheter, ett missförhållande som måste rättas, om icke missnöjet med våra kommunallagar skall blifva för stort.

Då jag hoppas, att kommunens ledamöter tagit del af den motion, jag i frågan afgifvit, vill jag emellertid nu inskränka mig till att hemställa om afslag till Utskottets förslag och bifall till den af reservanterne Herrar Torpadie och Lyth gjorda framställning.

*Om ändring i den kommunala rösträtten i stad.* (Forts.)

Herr Gumælius: Herr Talman! Jag har egentligen begärt ordet för att inlägga en gensaga mot Lag-Utskottets motivering af dess hemställan i denna punkt. Utskottet säger, att "hvad först angår Herr Svenséns förslag om ändring i den kommunala rösträtten i stad, så har efter den jemkning deri, som skett, genom Kongl. kungörelsen den 9 November 1869, icke, så vidt Utskottet känner, försports någon klagan, föranledande till upphäfvande af eller rubbning i de gällande bestämmelserna i ämnet". Det borde icke kunna vara Lag-Utskottet obekant, åtminstone torde dess ledamöter genom någon ansträngning af sitt minne kunna erinra sig, att så väl från olika delar af landet yppats klagomål i detta hänseende, hvilka klagomål till och med tagit form af till Kongl. Maj:t ingifna petitioner, som äfven vid riksdagarne på 1870-talet framstälts mer än ett förslag i samma rigtning som uti ifrågavarande motion åsyftas. Vid 1872 års riksdag väcktes exempelvis inom denna Kammare en sådan motion, undertecknad af mig och flere andre ledamöter, riksdagsmän från städerna, men denna motion afstyrktes naturligtvis af Lag-Utskottet, som äfven segrade i Kammaren, ehuru först efter en allvarlig debatt och med allenast 15 rösters öfvervigt vid den anstälda voteringen. Denna röstöfvervigt torde emellertid kunna anses ganska obetydlig, då det ju ej kan nekas, att det står ännu sämre till med den kommuala rösträtten eller röstorätten på landet än i städerna, och således städernas anspråk på ytterligare jemkning i detta hänseende kunde från landsrepresentanternes sida mötas med den invändningen, att de hade det ännu värre och att vi följaktligen icke finge påräkna deras röster till städernas förmån i den frågan ännu så länge; och får man slutligen taga i betraktande, att de fleste riksdagsmän från städerna innehafva den högsta enligt kommunallagen medgifna rösträtt och några af dem följaktligen torde vara så mycket mindre benägne att bidraga till någon jemkning, som denna ju skulle orsaka en nedsättning af deras egen makt der hemma. Vid denna månge landtriksdagsmäns och månge stadsriksdagsmäns naturliga ställning till frågan, är det mindre underligt, att flertalet, som 1872 höll med Lag-Utskottet, icke var större. Som det nu står till, händer det emellertid ofta, att i de städer, som hafva stadsfullmäktige och der följaktligen stadens innevånare i kommunalt hänseende icke hafva andra rättigheter än att deltaga i valen till stadsfullmäktige, dessa val i sjelfva verket helt och hållet bestämmas af ett mindre kotteri, som samlas i en enskild banks lokal eller i landshöfdingeembetets sessionsrum eller dylikt; och under sådana förhållanden är det ej att undra på, att det finnes så litet kommunalt lif i våra städer, lika som man å andra sidan knappast kan hysa någon synnerlig förhoppning att kunna genomdrifva den önskade reformen förr än det inträffat, som skall komma att inträffa, att de kotterivalde stadsfullmäktige någorstädes begagna sin makt på ett sätt, som länder kotteriet till fördel, men flertalet af stadens innevånare till förfång, och göra detta i ett sådant omfång, att det kommer att

väcka allmännare uppseende, och sålunda framtvingar den lagändring, man hittills lyckats hålla tillbaka.

*Om ändring i den kommunala rösträtten i stad.* (Forts.)

Jag är icke nu beredd att framställa något förslag i ämnet, utan har härmed endast velat påpeka, att, då Lag-Utskottet sagt, att icke någon klagan i detta afseende sports, detta naturligtvis måste bero antingen på, att Lag-Utskottet icke haft godt minne eller också på, att Lag-Utskottet icke låtit sitt minne tala. Jag skall för närvarande inskränka mig till denna gensaga; men är viss, att, om man än kan hålla frågan tillbaka, skall dock förr eller senare billighet segra.

Herr *Hagerman* instämde med Herr Gumælius.

Herr Axell: I likhet med de två föregående talarne vill jag, för min del, äfven bestrida det rättmätiga i Lag-Utskottets insaga gent emot det missnöje, som verkligen, ehuru ej enligt Lag-Utskottets uppfattning, råder i städerna öfver de nuvarande bestämmelserna rörande den kommunala rösträtten. Åtminstone är så förhållandet inom den kommun, jag tillhör. Detta missnöje har sin rot i det ovedersägliga faktum, att den nuvarande hundragradiga röstskalan är egnad att förqväfva det intresse för de kommunala angelägenheterna inom *alla* samhällets klasser, både hos dem som ega många röster och dem som ega få, som borde vara rådande.

Lika litet som nämnde talare är jag dock färdig att sjelf framställa något yrkande och kan ej heller förena mig i det, som Herrar Torpadie och Lyth i sin reservation framstält, enär jag önskar, innan man beslutar en skrifvelse till Kongl. Maj:t, att man måtte hafva fullt klart för sig, huru den röstberäkningsgrund, som i densamma med bestämdhet förordas, skulle slå ut; utan jag har uppträdt endast för att vitsorda — hvad jag i början yttrade — att åtminstone i många af städerna råder ett ganska stort missnöje mot den nuvarande röstberäkningsgrunden.

Mot den siste talarens yttrande, att det i denna Kammare skulle vara svårt att genomdrifva en förändring i bestämmelserna angående rösträtt i stad, *enär* städernas nuvarande representanter vid Riksdagen sjelfve inom hvar sin kommun torde ega det röstmaximum, som den nuvarande "rösträtten" medgifver, får jag inlägga min protest, då jag är fullt förvissad derom, att ett dylikt förhållande icke har utöfvat ej heller kommer att utöfva något som helst inflytande på dessa stadsrepresentanters vota i denna fråga.

Herr Bergius: Jag anser mig här böra uttala en åsigt, motsatt den de båda föregående talarne yttrat. I det samhälle, jag tillhör och hvars innevånare städse lifligt deltagit i alla kommunala angelägenheter, har icke försports något missnöje med den nu gällande röstgrunden, och det skäl Utskottet anfört till stöd för sin hemställan synes mig följaktligen ega sin fulla giltighet, hvadan jag yrkar bifall till samma hemställan.

*Om ändring i den kommunala rösträtten i stad.* (Forts.)

Herr Granlund:

Herr Torpadie: Då jag dristat mig framlägga en i tryck vidfogad reservation mot Utskottets betänkande, har jag alldeles icke gjort det för att derigenom göra mig till något organ för ett mer eller mindre utbredt missnöje öfver nuvarande stadganden rörande den kommunala rösträtten i städerna, ehuruväl jag å andra sidan icke vill förneka, att ju icke ett sådant missnöje i verkligheten förefinnes. De motiv jag haft för framläggandet af denna reservation finnas deremot i densamma tydligt och klart angifna och bestå dels deruti, att Herr Svenséns motion i min tanke erbjuder en stor fördel deruti, att den hvilar på en bestämd, aritmetisk grundval, hvarigenom allt tal om godtycke komme att försvinna, dels deri att förslaget så mycket som möjligt tager hänsyn till menniskovärdet, hvarpå jag af skäl, som jag straxt skall nämna, hårdt håller, och slutligen deri, att den deri uttalade grundsatsen skulle kunna användas både i stad och å land. Detta sista skäl har isynnerhet synts mig afgörande, enär jag tillhör dem, som aldrig kunnat gilla öppnandet af en klyfta mellan stad och land, samt alltså gerna begagnar mig af hvarje tillfälle att kasta någon del af den uppresta muren i vallgrafven för att sålunda fylla densamma.

För öfrigt vill jag nämna, att jag är en varm vän af personlighetsprincipen, och det derföre att jag anser densamma vara den enda, som ur förnuftig synpunkt kan försvaras, oberäknadt, hvad på mig har ännu större inverkan, att den i sig innefattar en stor kristlig grundsats. Man har här, under det frågan om ordnandet af vårt sjöförsvar förevar, citerat både den Heliga Skrift och Psalmboken, och det torde derföre icke anses otillständigt af mig att påminna om Petri ord, att "Kristi lära tål intet anseende till personen."

Då emellertid Herr Svenséns motion i sjelfva verket icke tyckes vunnit någon större genklang inom Kammaren, vill jag, för min del, icke heller yrka bifall till min reservation, utan skall förena mig med dem, som söka få igenom hvilket annat förslag som helst, som åtminstone i någon mån kan afhjelpa nu rådande missförhållanden med afseende å rösträtten å landet.

Häruti förenade sig Herr *Lyth*.

Herr Clairfelt: Det må förhålla sig huru som helst med det omtalade missnöjet inom stadskommunerna öfver den nu för städerna gällande röstskalan, så anser jag dock för min del, att frågan icke skulle blifva lyckligt löst på det sätt, Herr Svensén föreslagit; och jag tror dessutom, att, huru än en röstskala uppställes för kommunala angelägenheters afgörande, missnöje deröfver ändock alltid från ett eller annat håll skall låta förspörja sig. Vill man emellertid uppgöra en förändrad röstskala för städerna, bör väl förslag derom komma från en stadsrepresentant, hos hvilken bättre kännedom om dithörande förhållanden kan förut-

sättas än som torde förefinnas hos den, som vid detta tillfälle varit motionär i ämnet.

*Om ändring i den kommunala rösträtten i stad.* (Forts.)

För min del hyser jag en annan och bättre tanke om stadsrepresentanterne i denna Kammare än den, som uttalats af representanten för Örebro, hvilken trodde, att dessa representanter af enskilda bevekelsegrunder, eller derföre att de innehade högre röstetal än i allmänhet tillkomme medlemmarne inom de samhällen de hvar för sig tillhörde, skulle motsätta sig hvarje billig förändring i detta hänseende. Detta hans uttalande innebar ett misstroendevotum mot städernas representanter, som jag icke väntat från honom och som de för visso icke heller förtjena.

Då emellertid nu intet antagligt förslag här föreligger, men jag icke betviflar, att ju icke den ärade örebrorepresentanten, som är rik på förslag, också kan framlägga ett, som löser förevarande fråga på ett bättre sätt, än Herr Svensén föreslagit, finner jag för närvarande icke annat kunna tillgöras, än att yrka bifall till Utskottets afgifna betänkande.

Herr *Strömberg* instämde i Herr Clairfelts yttrande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad och propositioner gifvits enligt de meningar, som förekommit, biföll Kammaren Utskottets hemställan.

*Punkterna 2—6.*

Blefvo jemväl bifallna.

*Punkten 7.*

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.*

I syfte att upphäfva kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd, hade ledamoten af Andra Kammaren Herr *J. N. Biesert* i sin motion N:o 80 föreslagit, "att Riksdagen ville för sin del besluta, det 23 § i Kongl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 Mars 1862 måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Kyrkoherden, eller den hans embete förestår, eller ock annan prestman, som han för något tillfälle kan dertill förordna, är i kyrkorådet ordförande.

I den annex- eller kapellförsamling, vid hvilken särskild ständig prestman finnes anställd, skall han föra ordet, när kyrkoherden eller den, som hans embete förvaltar, ej är tillstädes.

Ledamöter i kyrkorådet äro församlingens kyrkovärdar samt så många i kyrkostämma valde, för gudsfruktan och nit kände män, som församlingen finner lämpligt utse.

Ledamöter i skolrådet äro: för moderförsamlingen kyrkoherden eller den embetet förestår och för annex- eller kapellförsamling dervarande ordinarie prestman eller den embetet förestår, samt dessutom så många i kyrkostämma valde, för nit om skolväsendet kände män, församlingen finner lämpligt utse.

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.* (Forts.)

Skolrådet väljer inom sig ordförande och vice ordförande.

I såväl kyrkorådet som skolrådet må ledamöternes antal, ordföranden inberäknad, icke understiga fem.

Ledamöter i kyrko- och skolrådet väljas för fyra års tid."

Utskottet hade i anledning af denna motion ansett sig böra ånyo framlägga samma förslag i ämnet, som af förra Riksdagens Lag-Utskott blifvit framställdt, och alltså nu hemstält:

*dels* att Riksdagen ville för sin del besluta, att 23 § i Kongl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 Mars 1862 skulle erhålla följande förändrade lydelse:

"Kyrkoherden, eller den hans embete förestår, eller ock annan prestman, som han för något tillfälle kan dertill förordna, är i kyrkorådet ordförande.

I den annex- eller kapellförsamling, vid hvilken särskild prestman finnes anställd, skall han föra ordet, när kyrkoherden, eller den, som hans embete förvaltar, ej är i stämman tillstädes.

I skolråd skall jemväl kyrkoherden, eller den hans embete förestår, vara ordförande, derest ej stiftsstyrelsen, på anmälan af kyrkoherden, eller eljest, finner skäl att annan ordförande förordna.

Ledamöter i kyrkorådet äro församlingens kyrkovärdar samt så många i kyrkostämma valde, för gudsfruktan och nit kände män, som församlingen finner lämpligt utse.

Till ledamöter i skolrådet eger församlingen likaledes att å kyrkostämma utse lämpligt antal för nit om skolväsendet kände män.

Skolrådet väljer inom sig vice ordförande.

I så väl kyrkorådet, som skolrådet, må ledamöternes antal likväl, ordföranden inberäknad, icke understiga fem.

Ledamöterne i kyrko- och skolråden väljas för fyra års tid".

*dels* ock att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t, derest nämnda beslut vunne Kongl. Maj:ts godkännande, täcktes i öfverensstämmelse härmed vidtaga de förändringar i Kongl. stadgan om folkundervisningen i riket den 18 Juni 1842 och öfriga hithörande författningar, som till följd af samma beslut blefve erforderliga.

Efter uppläsning af nämnda hemställan, anförde

Herr Anders Persson, hvilken inom Utskottet reserverat sig mot dess utlåtande i förevarande punkt: Vi stå nu inför en fråga, som under de sistförflutna riksdagarne ständigt återkommit, och i hvilken Lag-Utskottet nu för fjerde gången framlagt ett förslag, som åtminstone för mig icke är antagligt.

Då jag nu går att med några ord yttra mig öfver denna fråga, vill jag förutskicka den anmärkningen, att jag icke ämnar göra den till en så stor fråga, som åtskilliga andra i denna Kammare någon gång här velat göra, och att jag icke vill ingå i någon kritik öfver det sätt, hvarpå presterskapet fullgjort sin ordförandebefattning i skolrådet, om detta varit utmärkt eller klandervärdt. Jag vill blott förklara, att det för mig är uppenbart, att för ett skol-

råd, som icke vet att sköta sitt uppdrag oberoende af hvem som är dess ordförande, det kan vara nära nog detsamma, om pastor är dess sjelfskrifne ordförande eller icke.

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.* (Forts.)

Antagandet af ett förslag sådant som det nu föreliggande, enligt hvilket församlingen skulle kunna ingå till domkapitlet med begäran om pastors entledigande från ordförandeskapet inom skolrådet och om annan persons förordnande till skolrådets ordförande, kan åtminstone icke jag rekommendera; ty, om detta förslag blefve lag, skulle, enligt min åsigt, en sådan kitslighet och oenighet mellan församlingen och dess kyrkoherde kunna uppstå, som kunde hafva de mest betänkliga följder.

I andra momentet af Utskottets förslag hafva dessutom ett par ord influtit, hvilka i fjor särdeles mycket omtalades, och hvilka, om någon förändring skulle göras, borde utstrykas, nemligen orden: "*i stämman*". Dessa ord har motionären i sitt förslag icke upptagit, och deras insättande i Utskottets förslag är en oegentlighet och kan endast enligt mitt förmenande utgöra ett skäl för att afslå förslaget.

Emellertid vill jag, såsom jag förut sagt, icke ingå i någon undersökning, huruvida pastors sjelfskrifvenhet till ordförande i skolrådet är af den orimligt stora vigt, som man här någon gång velat påstå; och då jag dessutom är fullt förvissad, att, der pastor väl sköter ordförandeplatsen, församlingen med nöje skall lemna honom detta uppdrag samt för mig motionärens förslag är vida antagligare än Utskottets, enär jag hatar all sjelfskrifvenhet, vill jag yrka afslag å Utskottets hemställan och bifall till Herr Bieserts motion.

Herr Biesert: Ehuru mitt yttrande icke torde utöfva någon inverkan på Kammarens beslut i denna fråga, anser jag mig dock såsom motionär skyldig att yttra några ord. Jag skall då till en början anhålla att till frågans belysning få ingå i en liten historik af ämnets föregående behandling vid riksdagen. Redan vid 1850—1851 års riksdag väcktes i Bondeståndet motion i nu ifrågakomna syftning. Frågan väcktes ånyo vid 1859—1860 års riksdag i Borgareståndet i sammanhang med behandlingen af det af en särskild komité utarbetade förslag till kommunallagar. Vid följande 1862—1863 års riksdag förekom åter frågan, då genom motion i Bondeståndet, men det framstälda förslaget afslogs af Riksdagen. Under det nya statsskicket har frågan om upphäfvandet af kyrkoherdes sjelfskrifvenhet som ordförande i skolråd, med undantag af 1870 års riksmöte, varit föremål för hvarje lagtima Riksdags behandling. Häraf synes, att frågan icke är af så ringa vigt, som man från vissa håll vill gifva den.

Vid de näst föregående riksdagarne har för öfrigt så mycket i denna fråga blifvit taladt både för och emot den föreslagna förändringen, att jag anser mig göra Kammaren en tjenst med att underlåta upprepa hvad många gånger förut blifvit yttradt. Emellertid kan jag icke undertrycka den åsigt, att den i fråga varande

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.* (Forts.)

sjelfskrifvenheten synes mig så väl af principiela som rent praktiska skäl vara orimlig och origtig.

Man säger visserligen, att den föreslagna lagförändringen vore ej blott öfverflödig utan olämplig, enär en pastor såsom *sjelfskrifven* ordförande måste antagas vara mera intresserad att fullgöra detta uppdrag, hvaremot, om han blifvit *vald* till ordförande i skolstyrelsen, han antingen skulle efter fyra år afsäga sig ordförandeskapet i skolrådet eller ock med mindre värma och nit omfatta folkskolans angelägenheter. För min del tror jag dock, att, om pastor är en man, som verkligen intresserar sig för folkskolans utveckling, han hvarken skulle afsäga sig detta uppdrag eller med mindre intresse än tillförene om händer hafva denna förtroendesyssla, derföre att han genom val blifvit kallad. I min motion har jag inrymt möjlighet för så väl kyrkoherde som hvarje annan ordinarie prestman i kapell- och annexförsamling att vara ledamot i skolrådet. Ett sådant inrymmande har deremot Utskottet icke ansett lämpligt. Vid sådant förhållande och då det finnes pastorat, som innefatta fem à sex församlingar, är det gifvet, att pastor icke kan hafva mycken tid att med den omsorg, som erfordras, egna sig åt folkskolans angelägenheter i alla dessa församlingar. Af detta skäl borde, såsom mig synes, Utskottet hafva inrymt rättighet för hvarje ordinarie prestman att vara ledamot i skolstyrelse.

Utskottet föreslår bland annat, att stifstyrelsen skall ega att, på anmälan af kyrkoherden, "eller eljest", och således äfven på anmälan af församlingen, "förordna annan ordförande". Ett sådant stadgande anser jag kunna leda till många ledsamheter och förvecklingar, hvarföre jag för min del icke vill biträda denna del af Utskottets förslag, utan hellre skulle se att hela förslaget för denna gång afsloges.

Såsom jag förut nämnt, vill jag ej nu besvära Kammaren med något längre anförande i frågan, utan inskränker mig till att yrka bifall till min motion, med det tillägg som förekommer i slutet af Utskottets hemställan och hvilket är af följande lydelse: att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t, derest nämnda beslut vinner Kongl. Maj:ts godkännande, täcktes i öfverensstämmelse härmed vidtaga de förändringar i Kongl. stadgan om folkundervisningen i riket den 18 Juni 1842 och öfriga hithörande författningar, som till följd af samma beslut blifva erforderliga.

Herr Brodén: Till en början torde jag få förklara, att jag, i likhet med en föregående talare, icke anser denna fråga vara af den stora och för folkskolans framtid afgörande betydelse, som man från olika håll synts benägen att tillmäta densamma. Den var onekligen en gång en lifsfråga för vårt folkskoleväsende, men torde numera icke kunna sägas vara det, åtminstone ej i samma mening som förr. Vårt folkskoleväsende har nemligen slagit så djupa rötter i det svenska folkets lif, i dess medvetande och institutioner; det har under sin 34-åriga tillvaro uppnått en så hög

grad af betryggadt bestånd, att dess vara eller icke vara, dess väl eller ve, icke till någon väsentligare grad kan bero på en sådan specialitet som den frågan, huruvida församlingens pastor är sjelfskrifven ordförande i skolrådet eller icke. Borttages denna sjelfskrifvenhet, skall jag för min del det oaktadt icke misströsta om folkskolan, så länge en sjelfskrifven plats såsom ledamot i skolrådet är åt pastor förbehållen.

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.* (Forts.)

Betraktas saken från pastorernes sida, skulle antagligen de fleste bland dem, om de endast rådfrågade sin egen beqvämlighet, ganska gerna se sig befriade från det särskilda besväret, som åtföljer ordförandeskapet. För sin egen skull lära således pastorerne ingenting hafva att invända mot den föreslagna förändringen.

Men annorlunda gestaltar sig frågan, om man betraktar den ur *Riksdagens* synpunkt. Riksdagen kan nemligen icke gifva sitt bifall till ett reformförslag i annat fall, än att detsamma innebär en bestämd fördel med hänsyn antingen till rättvisan eller nyttan; och hvad särskildt angår nu föreliggande förslag, så kan den förändring, det innefattar, anses behörig och nyttig endast under den förutsättning att de derför anförda skälen äro öfvertygande och bindande; äro åter dessa skäl underhaltiga och blottade på bevisningskraft, måste förändringen synas oantaglig.

Nu skulle man ganska väl kunna tänka sig förhållanden, som innebure giltiga skäl för pastorernes entledigande från sjelfskrifvenheten till ordförandebefattning i skolråden. Man skulle kunna tänka, att de dertill vore oduglige eller mindre duglige än andra; att de icke kunde leda skolrådets förhandlingar, icke sammanfatta de yttrade meningarne i en formenlig och begriplig proposition, icke föra de fattade besluten felfritt till protokollet o. s. v. Men något sådant har aldrig blifvit mot pastorerne anmärkt, och ett ord derom förekommer ej heller i den motivering, hvartill motionären hänvisat. Man skulle vidare kunna tänka, att pastorerne i allmänhet vid utöfvandet af ordförandeskapet i skolrådet förfore egenmägtigt, att de begagnade maktspråk i stället för lag; att de sökte undertrycka för dem misshagliga meningar och dikterade protokollet efter eget godtfinnande. Men ej heller något sådant har af motionären blifvit lagdt dem till last. Man skulle ändtligen kunna tänka sig, att pastorerne ville motarbeta folkskolans utveckling, att de hålla folket i okunnighet, för att så mycket lättare beherska deras samveten. Men något sådant har ej blifvit anmärkt och motionären har så mycket mindre kunnat tänka och tala i den rigtningen, som han i sitt förslag åt pastor inrymt en sjelfskrifven plats såsom ledamot i skolrådet, en plats, der denne skulle, om han det ville, kunna motarbeta folkskolans välfärd i vida högre grad än han kan såsom ordförande.

Detta är hvad motionären icke sagt, men hvad han från sin synpunkt bort säga och påtagligen äfven skulle hafva sagt, i fall han dertill vetat sig hafva fog. Jag öfvergår härefter till den motivering, som förekom vid 1874 års riksdag, då enahanda förslag var väckt. Der heter det, att "församlingar finnas, hvars

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.* (Forts.)

pastorer äro genom sjuklighet eller ålderdom urståndsatte att egna sina krafter åt annat än det rent kyrkliga och mången gång ej utan att anstränga sig öfver förmågan mäkta uträtta detta". Och i sammanhang härmed frågar motionären: "huru skola de då *förmå handhafva vården om skolans angelägenheter som sig borde?*" Men åligger det verkligen skolrådets ordförande att hafva vård om alla skolans angelägenheter, eller åligger det en ordförande i allmänhet att sköta det samfunds, den institutions angelägenheter, bland hvars delegare han förer ordet — detta samfund må heta kyrka, skola, kommun eller hvad det vara må? Nej, ordföranden är till för att leda öfverläggningarne, öfvervaka beslutens laglighet och ansvara för protokollet m. m., som hörer till den formela sidan af en öfverläggning. Men huru vidt från en dylik uppfattning af ordförandens kall, den föreställning skiljer sig, som hystes af 1874 års motionär, bevisas bäst af hans yttrande i slutet af motiveringen, deri han säger, att en mängd ärenden, som tillhör en ordförandes ledning, såsom byggnad, anskaffande af materiel m. fl. skolans angelägenheter, undgår en del presters både uppmärksamhet och intresse. Här ställas verkligen sådana anspråk på ordföranden, som han omöjligen kan uppfylla, och i alla händelser icke behöfver uppfylla såsom ordförande. Hela den materiela sidan af skolrådets verksamhet tillhör det ju icke honom att öfvervaka; det är något som tillhör skolrådet i sin helhet. Hvad som åligger ordföranden i skolrådet finnes tydligt uttryckt i 31 § af Kongl. Förordningen den 21 Mars 1862, angående kommunalstyrelse å landet, der det heter, att ordföranden vid skolrådets sammanträden förer protokoll eller är för dess ordentliga förande ansvarig. Han ombesörjer skriftvexlingen, emottager alla till skolrådet stälda skrifvelser och framställningar samt tillser, att räkenskaperna öfver de medel, som skolrådet om händer hafver, ordentligen föras. Ordföranden är ock skyldig att vårda skolrådets handlingar samt öfver dem hålla register. Ordföranden skall således vara, så att säga, skolrådets språkrör — dess sekreterare och arkivarie, men icke, såsom 1874 års motionär tyckes hafva föreställt sig, ett slags faktotum, som tänker, besluter och handlar å skolrådets vägnar samt således är ansvarig både för hvad detsamma gör och underlåter.

Mot Utskottets förslag, att det skulle bero på stiftsstyrelsen att, på anmälan af kyrkoherden, eller eljest, till ordförande förordna någon annan än kyrkoherden, har den anmärkning framstälts, att det skulle åstadkomma ledsamheter och obehag inom församlingen, om den såge sig nödsakad hos domkapitlet anmäla pastor såsom oduglig att vara ordförande i skolrådet. Jag tror dock för min del, att, om nu föreslagna tillägg intoges i förordningen, pastor icke skulle afvakta stunden, då församlingen behöfde ingå med en anmälan till domkapitlet. Bättre skulle han nog veta, än att låta det gå så långt; hellre skulle han, då han kände, att krafterna ej längre tilläte honom, såsom sig borde, sköta ordförandeskapet, helt enkelt begagna sig af den utväg att erhålla entledigande derifrån, som detta stadgande anvisade ho-

nom. Att under sådana förhållanden söka befrielse från nämnda uppdrag, kan, enligt mitt sätt att se saken, icke innebära något obehag, då deremot under närvarande förhållanden hvarje önskan att komma ifrån ordförandeskapet vore att vilja undandraga sig en ovilkorligt gifven pligt.

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.* (Forts.)

På dessa jemte åtskilliga andra skäl, med hvilkas anförande jag dock nu ej ville besvära Kammaren, yrkar jag bifall till den föredragna punkten.

Herr Rundgren: Den siste talaren inledde sitt anförande med den förklaringen, att förevarande fråga numera icke vore någon lifsfråga för folkskolan. I detta hänseende vill jag icke direkt motsäga honom. Så mycket kan jag dock säga, att frågan är af ofantlig vigt för folkskolan. När man vill göra en förändring, den må nu gälla ett ringa ting eller en stor sak, bör man, enligt mitt förmenande, hafva någon giltig anledning dertill. Sådan anledning har man rätt att söka i motiverna. Men om jag ser på Lag-Utskottets motivering till det framlagda ändringsförslaget, så lemnas deri det allra vackraste vitsord om presterskapets nitälskan för folkskolan; ja, deri framhålles till och med, att man icke utan skada för folkskolan kan ovilkorligen skilja ordförandeskapet i skolrådet från pastorsbefattningen. Med fog kan man då fråga: hvad är väl grunden dertill, att man önskar en förändring? För min del och att döma af min erfarenhet från de besök jag gjort i alla delar af det stift jag tillhör, har jag icke från något håll hört missnöje uttalas öfver presterskapets utöfvande af de ifrågavarande ordförandebefattningarne. Tvärtom har jag funnit, att allestädes, der folkskolan stått på en särdeles utvecklad ståndpunkt, sådant varit en frukt af presterskapets nit och ofta hårda strider för saken. Missnöje med presterskapets ordförandeskap har visserligen någon gång låtit sig förnimma; men anledningen dertill varit, att de fordrat för mycket för folkskolan. Vill man derföre i fråga om folkskolans utveckling en återgång, må man då besluta förändringar, vare sig enligt motionärens eller Utskottets förslag. Men vill man att folkskolan, såsom hittills, skall gå en lugn och stadig utveckling till mötes, då anser jag, att man i fråga om det ansvar, som hvilar på presterskapet till följd af dess sjelfskrifna ordförandeskap i skolrådet, icke bör göra någon förändring.

Lag-Utskottet föreslår ett stadgande, hvarigenom stiftsstyrelsen skall kunna på anmälan af kyrkoherden, eller eljest, förordna en annan ordförande. Man erkänner, att pastorerne i allmänhet sköta sitt ordförandeskap i skolråden oklanderligt, till och med väl, men, då undantag derifrån finnas, vill man för dessa undantag göra en särskild lagstiftning. Derigenom bryter man nu sjelfva grundsatsen, nemligen, att den, på hvilken den ansvarsfulla vården om folkskolan hvilar, är en man, som just å embetets vägnar bär ansvaret. Så länge presten kan sköta sin pastoralvård, bör han således icke beröfvas den speciela vården om det uppväxande slägtet. Det är i sanning någonting helt annat att veta sig såsom

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.* (Forts.)

embetsman bära det högsta ansvaret än att inkallas till ordförande genom röstpluralitet och veta, att om två år är mitt ordförandeskap slut. Jag vågar fråga, huruvida icke Herrarne *kunna* erkänna, att denna sak, hvilken man finner så enkel, verkligen i närvarande stund kan betraktas såsom en lifsfråga för folkskolan. Om jag tager hänsyn till kyrkoherden eller presten och tillika antager, att Lag-Utskottets förslag vore lag; så är det tydligt, att, om presten ser folkskolan icke utveckla sig såsom den bör göra, och derföre anser sig böra göra yrkanden, hvilka mötas af upprepade invändningar och motstånd från församlingen sida — dessa må nu härleda sig från ekonomiska skäl eller andra — han lätteligen kan tänka: någon annan får åtaga sig detta ordförandeskap; jag begär befrielse derifrån. Nu deremot vet han, att, så länge han är pastor, det ock är hans skyldighet att i afseende å folkskolans angelägenheter använda sina krafter och med tålamod bida, om ock svårigheterna äro stora och mången gång nedtryckande. Ser jag åter på församlingarne, så ligger en trygghet för dessa deruti, att de veta, att den, som har vården om det pastorala och således om hela församlingens uppfostran i andligt hänseende, äfven har vården om folkskolans angelägenheter.

Om detta förslag nu antages och olika meningar inom en församling uppstå t. ex. i fråga om tillsättande af folkskolelärare, om byggande af skolhus, om anordning af undervisningen m. m., och församlingen finner, att presten icke vill lämpa sig efter hennes mening, så kan hon lätt komma på den tanken att ingå till domkapitlet och begära en annan ordförande. Det är då tydligt, att pastor gerna undandrager sig att vara ordförande och att domkapitlet förordnar en annan. Men hvad är dermed vunnet? Söndring mellan prest och församling i en angelägenhet, der framför allt annat enigt och gemensamt arbete måste vara synnerligen angeläget.

Huru jag således än ser saken, finner jag icke i folkskolans intresse skäl till förändringen. Jag vågar också säga, att, om vi vända oss till församlingarne på landet och fråga, om de vilja att presten skall upphöra att vara ordinarie ordförande i skolrådet och Utskottets förslag antagas, skall pluraliteten af församlingarne dertill svara nej.

Jag har ansett mig böra uttrycka denna opinion i frågan, och får jag på grund deraf yrka afslag å så väl motionen som Utskottets förslag.

Herr Svensén: Olägenheterna af den sjelfskrifvenhet, som eger rum i fråga om ordförandeskapet i skolrådet, äro så många gånger omtalade och så erkända, att jag tror, det vi derom icke behöfva särdeles mycket resonnera. Herr Rundgren antog, att missnöjet med prestens sjelfskrifvenhet egentligen uppstode deraf, att han i och för folkskolans utveckling begärde för mycket af folkskolan. Nej, mine herrar, så är icke förhållandet. Missnöjet uppstår icke deraf, att presten begär för mycket utan hufvudsakligen deraf, att presten *gör för litet* för folkskolan. Jag vill

visserligen icke säga, att så är förhållandet med *alla* prester, men i många fall eger detta rum. Missnöjet till följd deraf är äfven så stort, att inom kort måste en förändring ske i afseende å denna sjelfskrifvenhet.

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolrådet.* (Forts.)

Jag har funnit Herr Bieserts motion så välbetänkt och så fullkomligt lämplig för tidsförhållandena, att jag icke kan annat än yrka, att Utskottets förslag i första delen af punkten måtte afslås och motionen bifallas samt att, beträffande sista delen af punkten, en skrifvelse i det syfte, Utskottet föreslagit, måtte till Kongl. Maj:t aflåtas.

Herr Petre: I den långa meningsstriden rörande presterskapets sjelfskrifvenhet såsom ordförande i skolrådet har jag fortfarande ansett mig böra stå på den sidan, som anser denna sjelfskrifvenhet såsom nödvändig. Det är nemligen alldeles klart för dem, som känna till förhållandena, åtminstone i en hel del af Norrlands kommuner, att der icke finnas andra personer än presterne, som lämpligen skulle kunna utöfva detta ordförandeskap, och jag tror, att det ganska snart skulle yppa sig stora svårigheter för skolan om denna sjelfskrifvenhet upphörde. Det är mycket sannolikt, att det i en framtid kommer att ske och *bör* ske, men för närvarande tror jag, att en sådan åtgärd, som den här föreslagna, skulle vara både förhastad och olycksbringande för folkskolan.

Jag har egentligen begärt ordet för att framhålla en oegentlighet i Lag-Utskottets förslag, som jag önskade, att Kammaren ville uppmärksamma. Här står nemligen i första momentet: "kyrkoherden, eller den hans embete förestår, *eller ock annan prestman som han för något tillfälle kan dertill förordna*; men längre ned i paragrafen stadgas, att "skolrådet väljer inom sig vice ordförande."

Jag kan icke se, hvilka funktioner en vice ordförande skall kunna hafva att utöfva, då kyrkoherden eger rätt att förordna annan prestman till ordförande.

Jag yrkar derföre bifall till Lag-Utskottets förslag med en sådan förändring, att orden: *eller ock annan prestman, som han för något tillfälle kan dertill förordna*, må i första momentet utgå.

Herr Johan Fredr. Carlsson: Ehuru på den ort jag tillhör icke finnes någon anledning till klagomål beträffande presterskapets nit och skicklighet i nu i fråga varande hänseende, kan jag dock icke annat än biträda deras åsigt, som anse, att kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskapet i skolrådet bör upphöra. Jag anser, att *all* sjelfskrifvenhet bör borttagas men synnerligast vid en så vigtig befattning, som den i fråga varande och jag kan icke förstå, hvarföre man så envist vill fasthålla vid denna sjelfskrifvenhet. Jag är öfvertygad, att en prest, som sköter denna befattning väl och till församlingens belåtenhet, också kommer att dervid bibehållas, men å andra sidan är det ju orimligt, att, om han sköter folkskolans angelägenheter aldrig så illa och

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolrådet.* (Forts.)

finnes till ordförandeplatsen olämplig, han likväl skall dervid qvarstå orubbad.

Jag yrkar bifall till motionären, Herr Bieserts förslag.

Herr Ivar Månsson: I denna fråga har så mycket både talats och skrifvits vid flera föregående riksdagar, att det skulle vara ganska svårt att härtill lägga något nytt, och jag föreställer mig, att hvar och en af Kammarens ledamöter, som intresserar sig för saken, har tagit reda på hvad som derutinnan blifvit åtgjordt så väl i tal som i skrift, hvarföre jag icke heller skall försöka att komma fram med någonting nytt i ämnet.

En ärad talare, Herr Petre, har, så vidt jag kan förstå, alldeles missuppfattat saken och trott, att det är fråga om ordförandeskap i kyrkorådet och då förvånar mig icke hans föreställning och uttalande, att det i Norrland icke skulle finnas lämplig person, att sköta detta ordförandeskap i prestens ställe. I detta afseende delar jag fullkomligt hans mening, men då det nu är fråga om ordförandeskap i skolrådet, så kan jag icke tro, att det ens i Norrland är så illa beställdt, att det icke inom hvarje kommun finnes någon person, som jemte presten är lämplig att sköta detta ordförandeskap.

En ärad talare från Vestergötland har sagt, att förhållandet nu är väsendtligt olika mot förr hvad folkskolan beträffar. Han yttrade, att folkskoleväsendet, dess ställning och framgång numera äro så inrotade i folkmedvetandet, att folkskolan icke kan nu jemföras med hvad den var, då den först stiftades. Jag delar fullkomligt denna uppfattning och det var just med anledning deraf, som jag vid 1874 års riksdag framlade min motion i detta ämne. Vid folkskolans första stiftande var det säkerligen fullkomligt på sin plats, att kyrkoherden skulle vara sjelfskrifven ordförande i skolrådet, ty jag föreställer mig, att ingen inom församlingen skulle bättre än han kunna handhafva denna nya institution, men förhållandet är nu helt annorlunda.

Det är min öfvertygelse, att inom de flesta församlingar finnas personer, hvilka lika väl som presten och på många ställen *bättre* kunna sköta folkskolans angelägenheter, dels till följd af deras större duglighet och dels till följd af andra omständigheter.

Herr Biskop Rundgren har sagt, att hans erfarenhet vore, att i de flesta församlingar kyrkoherden skött ifrågavarande befattning väl. Ja, det är alldeles säkert, att så är fallet, vare det långt ifrån mig att förneka det; jag är fast öfvertygad om, att så är händelsen *i allmänhet*. Men här, såsom öfverallt, saknar regeln ej undantag. Det torde icke vara obekant för oss, att prester finnas, som ej ådagalagt det nit för sitt kall, särskildt hvad nu ifrågavarande angelägenhet beträffar, som vederborde och *blott derföre* önskar jag, att sjelfskrifvenheten i detta fall skall upphöra. Det vore ock att hysa en särdeles hög tanke om sig sjelf, i fall presterskapet skulle anse sig ensamt vara kompetent att sköta ifrågavarande befattningar. Jag kan icke heller gerna föreställa mig, att det finnes några prester, som hålla på en sådan

åsigt. Mine herrar, min öfvertygelse är, att, om vi taga bort denna sjelfskrifvenhet, som i sjelfva sin princip innebär någonting oriktigt, presten i allt fall blir ordförande i skolrådet, om han är lämplig dertill. Är han det icke, är det ju helt naturligt, att någon annan lämplig person utses till ordförande.

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolrådet.* (Forts.)

Man har påstått, att de olägenheter uti ifrågavarande hänseende, som nu förefinnas, skulle kunna afhjelpas, derigenom att, såsom Utskottet föreslagit, stiftsstyrelsen egde rätt att förordna lämplig ordförande. Jag vill då fråga: kan stiftsstyrelsen hafva bättre reda på förhållandena inom en kommun, än kommunen sjelf? Måste icke kommunen anses hafva bästa kännedom, om hvilken af dess medlemmar kan vara lämpligast att innehafva ordförandeplatsen i skolrådet? För min del får jag säga, att det är en uppenbar missaktning för kommunen att icke låta den sjelf få utse ordförande i skolrådet, då man vet, att folket i allmänhet gjort hvad det kunnat för folkskolans befrämjande. Det kan icke annat än på det högsta förvåna mig, att Utskottet nu för tredje eller fjerde gången framkommit med ett förslag, som Kammaren för hvarje gång afvisat. Och om Utskottet skulle hysa den förhoppning, att Kammaren med sin nya sammansättning skulle antaga, hvad Utskottet föreslagit, hoppas jag å min sida, att Kammarens nya ledamöter så beakta sakens vigt, att de icke lemna sitt bifall till Utskottets förslag. Jag får för min del yrka afslag å Utskottets hemställan och bifall till hvad motionären föreslagit.

Herr Lyttkens: Det fans en tid, då — det måste medgifvas — svenska presterskapet hyste en viss fruktan för de verkningar, som folkskolan skulle komma att medföra. Man kan nemligen icke påstå, att någon verklig *fiendskap* mot folkskolan egt rum från detta håll, ehuru man der varsnat en sådan fruktan, som jag nyss omnämnde. Denna tid är dock numera förbi, och det kan icke längre förnekas, att det just är presterskapet, som måhända mest af alla samhällsklasser i sina församlingar arbeta i folkskolans intresse. Jag tror icke heller, att folket i allmänhet har något att anmärka mot presterskapets åtgöranden härutinnan, enär det, efter min öfvertygelse, gör allt hvad i dess förmåga står för folkskoleväsendets befrämjande. Skulle så hända, att inom någon församling kyrkoherden af ålderdom, sjuklighet eller af annan orsak är förhindrad att fullgöra sina åligganden i detta hänseende, står det ju enligt gällande lag skolrådet fritt att utse en vice ordförande att fungera i den ordinaries ställe. Befinnes det åter, att presten af ovilja eller försumlighet underlåter att fullgöra sin pligt, finnes intet hinder för ett skolråd, som vill lägga sig vinning om folkskolans bästa, att anmäla förhållandet för folkskoleinspektören, som då eger rätt att ställa presten till ansvar för tjenstefel.

Om vi antoge det föreliggande förslaget, att genom val bestämma, hvilken som bör vara ordförande i skolrådet, kunde det, i betraktande af det ganska maktpåliggande arbete, som tillkommer innehafvare af en sådan befattning, mycket lätt hända, att

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.* (Forts.)

på många ställen icke funnes tillräckligt antal personer, som vore benägne att åtaga sig ett dylikt uppdrag. Ty, huru det än är, har hvar och en sina enskilda göromål, hvilkas skötande icke alltid lemna någon tid öfrig för ombesörjande af allt, som tillkommer en ordförande i ett skolråd. Betänker man härjemte, i hvilket skick vår folkskolestadga för närvarande befinner sig, och att det fordras ett helt studium för att sätta sig in uti alla de tid efter annan utkomna författningar, hvilka innehålla vår lagstiftning rörande folkskoleväsendet — ett studium, som möjligen kunnat blifva underlättadt, om Riksdagen antagit det förslag till kodifiering af dessa författningar, som för en tid sedan var föremål för dess behandling — framstår ännu tydligare svårigheten att finna personer, som frivilligt vilja åtaga sig det mödosamma uppdraget att vara ordförande i ett skolråd. Det ligger dessutom i sakens natur, att, då dessa personer antagligen endast för kortare tid komme att innehafva ifrågavarande uppdrag, i följd hvaraf detta måste öfverlåtas på en annan person, detta måste föranleda, om icke rent af skada, åtminstone trassel och hvarjehanda andra olägenheter.

Af alla dessa skäl vill jag icke förorda, att presterne skulle förlora sin sjelfskrifvenhet att vara ordförande, d. v. s. sin sjelfskrifvenhet att uppfylla en dyrbar pligt, för försummelse hvaraf de ju kunna ställas till ansvar. Frivilligheten kan visserligen vara mycket aktningsvärd och mycket bra, men den torde icke lemna tillräcklig säkerhet för pligternas uppfyllande.

Hvad Utskottet här föreslagit anser jag rent af innebära ett tillbakaskridande. För närvarande eger församlingen rättighet att utse en vice ordförande, för att, i händelse af förfall för den ordinarie ordföranden, upptaga hans verksamhet och fullgöra dennes åligganden. Nu har Utskottet i sitt föreliggande förslag hemstält, att vederbörande konsistorium skulle i visst fall ega förordna annan ordförande i skolrådet. Men huru skall konsistoriet kunna besitta tillräcklig kännedom om de personer, som kunna finnas lämplige och med sakkännedom förena intresse för saken? Är det icke då vida bättre, att församlingen, i fall skolrådets ordinarie ordförande icke *kan* eller icke *vill* fullgöra sina skyldigheter, eger utse annan person i hans ställe? Ty skulle stiftsstyrelsen ega att förordna annan ordförande, komme ju den af församlingen utsedde vice ordföranden i sjelfva verket aldrig att inträda i utöfning af sin befattning. Mycket mera skulle kunna anföras, som visar olämpligheten af att bifalla så väl motionen som Utskottets förslag, men jag vet att Kammarens ledamöter så här mot slutet af riksdagen ej vill hafva sin tid upptagen med långa anföranden och litet hvar har sig detta ärende så nogsamt bekant, så att jag vill blott af dessa skäl anhålla om proposition på afslag å så väl den i frågan väckta motionen, som Lag-Utskottets med anledning deraf framlagda förslag.

Häruti förenade sig Herrar *Pehr Larsson*, *Dofsén*, *Liss Olof*

*Larsson*, *Pehr Nilsson* i Vittjerf, *Anders Svensson*, *Anders Ohlsson*, *Granlund*, *Mejenqvist*, *Lars Månsson* och *Sandberg*.

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.* (Forts.)

Herr Linder: Som denna fråga redan förelegat till behandling vid flera föregående riksdagar, torde man icke med fog kunna påstå, att den ej eger sin betydelse. Ty om så ej vore förhållandet, läte sig väl svårligen förklara, att frågan riksdag efter riksdag återkommer, oaktadt de ständiga afslag, för hvilka densamma, åtminstone i vissa delar, varit utsatt. De, hvilka yrka, att en förändring uti nu ifrågavarande hänseende måtte vidtagas, göra detta af tvenne olika skäl, båda skälen gående ut på att bevisa nyttan af en förändring, åtminstone i vissa delar af det nu bestående. Å ena sidan har yttrats, såsom nyss skedde från bänken här midt emot, "att presten gör för litet för folkskolan." Detta yttrande framställdes uti alldeles den form, jag här citerat detsamma. Den värde talaren återtog visserligen sedermera sina ord i så måtto, att han medgaf det icke *alla* prester underläte att göra sin pligt, men att likväl många sådane funnos. Den värde talarens yttrande gick med andra ord ut på att klandra presterskapet, såsom varande mindre dugligt eller skickligt att sköta befattningen såsom ordförande i skolrådet. Utan tvifvel handlar man både orimligt och orätt, då man mot en hel samhällsklass anför, att den är oduglig att fullgöra sin pligt. Emellertid skulle jag icke hafva fäst mig härvid, om icke samma beskyllning gång efter annan i hvarjehanda variationer återkommit.

Det andra skäl man anfört för en önskad förändring uti ifrågavarande afseende är, att all sjelfskrifvenhet är origtig och sålunda otjenlig; hvadan alltså sjelfskrifvenheten uti särskildt nu föreliggande fall borde ur lagstiftningen undanrödjas samt presterne alltså icke genom sjelfskrifvenhet, utan — om så skall vara — genom val blifva ordförande i skolråden. Jag böjer mig inför detta skäl och respekterar detsamma, för så vidt det i öfrigt konseqvent tillämpas på hithörande förhållanden. Men jag ber att få fästa Kammarens uppmärksamhet på en annan omständighet. Om nemligen det förhållande, att sjelfskrifvenheten härutinnan icke bör ega rum, skall gälla såsom ett motiv för Riksdagen att för dess del vidtaga den ifrågasatta förändringen, torde konseqvenserna häraf böra beaktas. Det har städse genomgått hela svenska evangeliskt-lutherska kyrkans historia, lika väl som det ligger uti evangeliskt-lutherska kyrkans praxis, att omhulda folkuppfostran. Hittills har både på grund af sedvänja och lagstiftning handhafvandet af folkskoleundervisningens angelägenheter icke varit — och är icke än i denna stund — en kommunens sak, utan det är kyrkans. Det är församlingen, som ombesörjer folkuppfostran genom folkskolan och sålunda äfven genom de funktionärer, som ingå uti sammansättningen deraf. Detta är tillika anledningen, hvarför det icke är kommunen på kommunalstämma, utan församlingen på kyrkostämma, som beviljar de medel, hvilka erfordras till folkskolans upprätthållande och vidtagande af alla de åtgärder, som från församlingens sida äro att vidtaga i afseende å bevakande

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.* (Forts.)

och besörjande af folkskolans angelägenheter. Detta är en omständighet, som blifvit förbisedd af alla dem, hvilka yrka en förändring uti enahanda syfte, som ej mindre den nu föreliggande motionen, än äfven flera motioner vid föregående riksdagar afsett. Vår församlingsordning fordrar, att presten är ordförande i skolrådet. Han är församlingens organ; det tillhör hans embetspligt att å församlingens vägnar föra ordet i skolrådet.

Man kan till äfventyrs om en eller annan kyrkoherde säga, att han icke duger till, eller att han är mindre lämplig att vara ordförande i skolrådet. Det kan äfvenledes vara fallet, att mången församlingsmedlem finner sig sjelf vara mera skickad att blifva skolrådsordförande, och att han i hvarjehanda fall känner sig frestad att utropa: "hade jag varit ordförande i skolrådet, skulle det eller det hafva tillgått på helt annat sätt". Likaledes kan man ju någon gång få höra det yttrande fällas af personer, som anse sig ligga djupt inne i statssaker: "vore jag konung, skulle land och rike styras på helt annat sätt". Jag förnekar visst icke, att ofta kan ligga en djup sanning i dylika exclamationer, och att således staten kunde ha en bättre kung och folkskolan bättre ordförande. Men att på stående fot vidtaga förändring i denna syftning går ej så lättvindigt. Det ena strider mot vår samhällsordning och det andra mot vår församlingsordning. Vill man nu göra en ändring i föreliggande fall, vill jag för min del visst icke sätta mig deremot, så vida rätta tidpunkten derför nu får anses vara inne, men jag kan icke rätt inse, huru en sådan ändring nu skall tillvägabringas. Enligt min tanke kan den icke följdrikligt genomföras på annat sätt, än att staten och kyrkan helt och hållet skiljas från hvarandra i det hänseende, hvarom nu är fråga. I sådant fall böra ock alla folkskolans angelägenheter och följaktligen äfven budgeten för folkskolan öfverflyttas på kommunen, som då eger att handlägga skolärendena, lika väl som alla andra kommunala angelägenheter. När då det Utskott eller den skolstyrelse blifvit utsedd, som kommunen har att välja, bör det stå denna styrelse fritt att bland sina medlemmar utse så väl ordförande som vice ordförande i skolrådet; men då måste presten lika väl som hvar och en annan af kommunens medlemmar kunna *väljas* in i skolstyrelsen och ej, som motionären föreslagit, vara tvungen att oberoende af val sitta som ledamot deraf. Med ett ord, det måste försiggå en fullständig och följdriktigt genomförd förändring af den hittills varande lagstiftningen i saken. Behofvet af en sådan förändring vill jag hvarken vitsorda eller bestrida, utan jag säger endast, att, *om* vi i detta afseende behöfva en annan lagstiftning, så skall den enligt min uppfattning, tillgå sålunda och jag tror icke, att det finnes någon här i Kammaren som med skäl kan jäfva detta.

Under nuvarande förhållanden kan från den synpunkt, jag sålunda angifvit, jag icke inse, att något annat bör ifrågakomma, än att pastor i församlingen eller den, som fungerar i hans ställe, skall vara ordförande i skolrådet och följaktligen kan jag ej heller inse, att den förändring i sådant hänseende, som Utskottet förordat, vore så alldeles rigtig, ty den är icke principenlig och der-

för kan jag icke heller ingå på hvad Utskottet beslutat, utan yrkar afslag å så väl Utskottets som motionärens förslag.

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.* (Forts.)

Herr Carl Ifvarsson: Då jag yrkar afslag både å den ifrågavarande motionen och Utskottets förslag, så får jag tillkännagifva, att jag ej gör det helt och hållet på samma skäl, som jag här hört framstälda af en eller annan talare. Med afseende på Utskottets förslag instämmer jag i hvad min länskamrat, Herr Lyttkens, nyss yttrade, att, om man skulle antaga detta förslag, skulle man försämra hvad man nu har, ty onekligt är, att, om man vill, att vice ordföranden i skolrådet skall få taga befattning med skolans angelägenheter och sålunda att valde ordförande småningom beredas till att framdeles öfvertaga hela vården om skolan, så vinnes icke detta ändamål, om man stadgar, att, i händelse af hinder för kyrkoherden, framställning om förordnande af annan ordförande må göras hos domkapitlet. Vill man, såsom jag sade, att vice ordföranden skall blifva så förtrogen med folkskolans angelägenheter, att han kan sköta dem, utan att presten nödvändigt skall vara ordförande, så bör man icke genom ett sådant stadgande, som jag förut nämnde, döda det lilla frö till lif inom församlingen, som enligt gällande lag finnes. Jag tror, att man bör gå i den rigtningen, att man så småningom utvecklar skolan derhän, att densamma blir en församlingens angelägenhet, och att församlingen skall ega att bestämma, huruvida kyrkoherden i församlingen eller den, som hans embete utöfvar, bör vara ordförande och i sådant fall kalla honom dertill genom val. Att tiden härtill likväl icke är kommen ännu, derom kan man vara förvissad, och detsamma kan man äfven finna af den diskussion, som här föregår. Om så är förhållandet, månne det då icke är bättre, att behålla hvad man har orubbadt, än att försöka gå ett steg, såsom man tror, framåt, men som i sjelfva verket icke leder till annat än ett steg bakåt, hvilket jag anser vara orätt och obetänksamt.

När man ser förhållandena från den ståndpunkt, hvilken jag antydt, så skulle man väl kunna invända emot mitt yrkande på afslag, att jag ej vill taga ett steg framåt, ehuru jag sagt det vore önskvärdt. Jag vill derföre nämna, att det är i följd af ofvan anförda omständigheter samt andra praktiska svårigheter, som jag anser, att man för närvarande icke kan göra det, ty äfven om tiden vore inne för ett sådant steg, så skulle säkerligen, om ock denna Kammare bifölle motionärens förslag, Första Kammaren icke gå in på samma beslut, och då förfölle frågan i alla fall för denna riksdag. Således anser jag att rent afslag är det lämpligaste för tillfället.

Dessutom bör man besinna, att under alla omständigheter och vid alla tillfällen, då lagstiftningsfrågor äro under behandling vid riksdagen, det är obetänksamt att på stående fot antaga ett af enskild motionär framstäldt lagförslag, hvilket icke blifvit af Utskott vidare pröfvadt, än att Utskottet afstyrkt detsamma. Alltså om man, oafsedt alla andra omständigheter, skulle vilja arbeta i den rigtning motionären önskat, skulle ingenting annat återstå än

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.* (Forts.)

att besluta en återremiss; men en sådan åtgärd vore dock, äfven den, opraktisk vid denna tid, då Riksdagen är så nära sitt slut. Det är till följd af alla dessa omständigheter, som jag anser, att *motionärens* förslag icke nu bör eller kan antagas. Jag nämnde förut de orsaker, hvarföre jag anser *Utskottets* förslag icke vara antagligt; och på dessa skäl är det, som jag yrkar rent afslag såväl å motionärens förslag, som Utskottets hemställan, under den förhoppning, att detsamma må blifva Kammarens beslut.

Herr Petre: För att förenkla det slutliga afgörandet af denna fråga, anhåller jag att få återtaga mitt speciela förslag. Jag ber likväl att få tillägga till hvad jag förut yttrat, att på många orter kyrko- och skolråd utgöra ett så kollektivt begrepp, att det inom flera kommuner inträffat, att den valde vice ordföranden i skolrådet äfven funktionerat såsom ordförande i kyrkorådet, då pastor haft förhinder.

Herr Lind: Erkännas måste, att många af vårt lands kyrkoherdar utvecklat berömvärdt nit för folkskoleväsendet, men det måste också vara bekant för något hvar bland oss, att presterskapet också på många ställen utöfvat ett mycket skadligt inflytande på folkskolornas utveckling, i första rummet derigenom att de sökt inskränka undervisningen till vissa religiösa böcker, derur de velat bibringa barnen undervisning, utan att anse, att dessa borde lära sig något annat derjemte. Det är också en känd sak, att det finnes en stor mängd prester, som icke vilja hafva några ordinarie skollärare, utan uppehålla tjensten genom vikarier endast för att dessa skola vara mjuka i ryggen och underordna sig kyrkoherden i alla hänseenden.

Jag skulle visserligen kunna tillägga ännu mycket mera, men som jag, i det mesta jag skulle kunna hafva att säga, hufvudsakligast är förekommen af Herr Ivar Månsson, inskränker jag mig nu till att yrka bifall till Herr Bieserts motion och afslag å betänkandet.

Herr Brodén: Då en och annan af föregående talare begagnat mitt yttrande, "att denna fråga icke längre utgjorde en lifsfråga för den svenska folkskolan" såsom skäl för det påståendet, att jag skulle hafva låtit förstå, det frågan är utan all betydelse, så har jag velat mot denna uppfattning af mitt yttrande, inlägga en protest. Då jag sagt, att frågan icke är en lifsfråga i detta ords gamla mening har jag dermed menat, att, om äfven en förändring i motionärens syfte skulle ske, så står nog vår svenska folkskola uppe i alla fall och går icke under eller förfelar sitt ändamål. Jag ber att såsom motiv för denna öfvertygelse få nämna, — något som jag, då jag förra gången hade ordet, bort starkare betona — att man i de förslag, som i detta afseende riksdag efter riksdag framkommit, alltid finner det yrkande, att presten skall vara sjelfskrifven ledamot i skolrådet. Vid sådant förhållande anser jag frågan icke vara någon lifsfråga för svenska folkskolan, då presten ju sålunda i allt fall kan be-

vaka skolans bästa och i visst afseende har till och med bättre tillfälle och friare händer dertill, än han kan hafva såsom ordförande. Men häraf följer icke, att skolrådet, i fall det, såsom lätt kan hända, med sitt val faller på någon till ordförande mindre tjenlig person, icke skall hafva sin ganska känbara olägenhet af den föreslagna förändringen.

*Ang. kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd.* (Forts.)

Det var endast detta jag med afseende på mitt förra yttrande ville säga och dessutom tillägga, att på grund af de skäl, som under diskussionen anförts, jag finner mig föranlåten att återtaga mitt förra yrkande på bifall till Utskottets förslag och i stället, likasom flere andra talare, yrka afslag å så väl den ifrågavarande motionen, som å Utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades slutad. Herr Talmannen gaf först proposition på bifall till Utskottets hemställan samt derefter, enligt de gjorda yrkandena, dels på afslag å nämnda hemställan och bifall i stället till Herr Bieserts i ämnet afgifna motion och dels på afslag å såväl Utskottets som motionärens förslag. Den sist berörda propositionen fann Herr Talmannen vara med öfvervägande ja besvarad; men som votering likväl begärdes blef, sedan till kontraproposition antagits yrkandet på bifall till Herr Bieserts motion, en omröstningsproposition af följande lydelse uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som afslår hvad Lag-Utskottet hemstält i 7:de punkten af utlåtandet N:o 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren med afslag å Utskottets hemställan i första momentet, i hvad den skiljer sig från Herr Bieserts framställning i ämnet, bifallit samma framställning oförändrad, äfvensom Utskottets hemställan i senare momentet.

Voteringen försiggick och utföll med 133 ja mot 31 nej; i följd hvaraf Kammaren beslutit enligt ja-propositionen.

*Punkten 8.*

Under åberopande bland annat deraf, att Kalmar läns landsting år 1864 hos Kongl. Maj:t gjort underdånig framställning att Öland måtte få utgöra ett särskildt landstingsområde, men att denna framställning icke blifvit af Kongl. Maj:t bifallen, emedan antalet landstingsmän för denna ö uppginge endast till tio, hade Herr *A. P. Danielsson* i sin motion N:o 39 hemstält, att Riksdagen behagade besluta, att 3 § i Kongl. förordningen om landsting den 21 Mars 1862 måtte erhålla följande tillägg:

*Ang. särskildt landsting för ön Öland.*

*Ang. särskildt landsting för ön Öland.* (Forts.)

"När ön Öland till följd af sitt läge kommer, på framställning derom, att blifva ett särskildt landsting, må landstingsmännen på Öland väljas sålunda:

att stad med 500 invånare eller derunder utser 1 landstingsman, med öfver 500 till och med 1000 invånare 2 landstingsmän, med öfver 1,000 till och med 2,000, 4 landstingsmän o. s. v.;

att hvarje härad eller tingslag med 2000 invånare utser 1 landstingsman, med öfver 2,000 till och med 4,000, 2 landstingsmän, med öfver 4,000 till och med 8,000, 4 landstingsmän o. s. v., efter samma beräkning för öfverskjutande folkmängd."

Beträffande detta förslag, som redan två gånger förut varit föremål för Riksdagens öfverläggningar, senast sistlidne år, hade Utskottet tillstyrkt:

att förslaget icke måtte bifallas.

Herr Danielsson erhöll på begäran ordet och yttrade: Det kan måhända synas besynnerligt, att jag år efter år bringar denna fråga på tal, men då den är af så synnerlig vigt för den ort jag tillhör, torde i denna omständighet kunna ligga någon ursäkt för mitt åtgörande här vid lag och jag vill försäkra, att jag icke väckt denna motion endast för nöjet att få framkomma med en sådan, utan emedan frågan, som sagdt, är af den betydelse, att den icke kan falla. Den kan väl ännu någon tid undanskjutas, men aldrig falla, och jag är öfvertygad om att någon af mina efterkommande skall få upplefva den dag, då denna fråga skall vinna seger, ehuru jag för min del icke hyser någon förhoppning, att denna glädje skall förunnas mig. En enda liten blick på kartan torde vara tillräcklig att ådagalägga, att de fördelar, man ansett ligga i landstingsinstitutionen, med afseende å Öland icke komma att vinna den betydelse, de borde ega. Lag-Utskottet yttrar, att det är de förenade krafterna, som skola verka hvad de särskilda kommunerna icke förmå att uträtta, och det är klart, att denna grundtanke ligger i landstingsinstitutionen; men denna grundtanke kan icke ega den betydelse, som den borde hafva för denna ö med sitt läge och sina särskilda förhållanden.

Det vore visserligen mycket att i frågan anföra, men då Kammaren icke synes benägen att åhöra ett längre anförande, vill jag icke längre upptaga Kammarens tid. Jag skall endast anhålla, att herrarne icke för mycket misstycka, om jag kommer att begära votering om frågan. Jag yrkar emellertid afslag å Utskottets hemställan och bifall till min i ämnet väckta motion.

Vidare anfördes ej. Herr Talmannen gaf propositioner så väl på bifall till Utskottets hemställan som ock på Herr Danielssons yrkande och förklarade sig anse den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef emellertid af Herr Da-

nielsson begärd och företogs enligt en nu uppsatt och af Kammaren godkänd, så lydande omröstningsproposition:

*Ang. särskildt landsting för ön Öland.* (Forts.)

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemstält i 8:de punkten af utlåtandet N:o 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Herr Danielssons motion i ämnet.

Röstsedlarne sammanräknades och visade 104 ja mot 46 nej; varande alltså Utskottets hemställan bifallen.

§ 7.

*Ang. ömsesidig hemortsrätt i Sverige och Norge.*

Föredrogs Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 13 (i samlingen N:o 40), i anledning af erhållen återförvisning af 2:dra punkten i Utskottets utlåtande N:o 3, rörande Herr A. P. Linds motion i hvad den angår frågan om ömsesidig hemortsrätt i Sverige och Norge.

Utskottet hade här, med frånträdande af sin förut i ämnet gjorda hemställan, föreslagit:

att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i Kongl. förordningen den 15 Februari 1855, att svenskt fattigvårdssamhälle icke må drabbas af utgifter för fattigunderstöd, som blifvit i Norge lemnadt åt svensk undersåte.

Efter uppläsning af detta förslag, mot hvilket Herr *O. Bergius* inom Utskottet reserverat sig, anförde

Herr Thomasson: Jag ber att få yrka afslag å Utskottets nu gjorda hemställan och detta på det skäl, Herr Bergius i sin vid förevarande utlåtande fogade reservation anfört, eller att Utskottets förslag innefattar något helt annat, än hvartill motionen ger anledning. I sin motion har nemligen Herr Lind afsett en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med hemställan: "huruvida icke sådan öfverenskommelse kunde träffas emellan Sverige å ena sidan och Norge å den andra, att, när invånarne från det ena landet under fem års tid oafbrutet vistats inom det andra, de skola der åtnjuta hemortsrätt". På denna begäran har Utskottet svarat med följande förslag:

"att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i Kongl. förordningen den 15 Februari 1855, att svenskt fattig-

*Ang. ömsesidig hemortsrätt i Sverige och Norge.* (Forts.)

vårdssamhälle icke må drabbas af utgifter för fattigunderstöd, som blifvit i Norge lemnadt åt svensk undersåte".

Detta förslag är onekligen något helt annat, än hvad motionären åsyftat. Det är icke första gången, som Utskott, hvilka icke hafva motionsrätt, med anledning af till dem remitterade motioner framkommit med förslag, hvilka i motionen saknat all grund; men för min del vill jag protestera mot den praxis, som sålunda håller på att utbilda sig, och hvilken, förutom att den är grundslagsvidrig, förorsakar betydlig förlust af tid och arbete. När nemligen Utskottet, på sätt som här skett, med åsidosättande af den fråga, som blifvit väckt, i stället framlägger åtskilliga för saken mer eller mindre främmande funderingar, måste sådant föranleda dertill, att Kammaren till en början nödgas rifva ner hvad Utskottet sålunda uppbyggt på origtiga och ohållbara grunder, och, om man vill hafva ärendet grundlagsenligt behandladt, så måste Kammaren förvisa detsamma till förnyad behandling af Utskottet, hvarefter ärendet än en gång kommer att upptaga Kammarens tid. Det kan i min tanke vara skäl att sätta en gräns för ett sådant förfaringssätt, och i sådant syfte yrkar jag afslag å Utskottets hemställan.

Herr Berg: Jag är i viss mån förekommen af den siste värde talaren. Ty på sätt han temligen tydligt visade, står denna Kammares Tredje Tillfälliga Utskotts nu framlagda förslag alldeles icke i öfverensstämmelse med den motion, hvaröfver utlåtandet afgifvits. I motionen begäres nemligen:

"att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t hemställa, huruvida ej sådan öfverenskommelse kunde träffas mellan Sverige å ena sidan samt tyska riket, Danmark och Norge å den andra, att, när invånare från det ena landet under fem års tid oafbrutet vistats inom något af de öfriga, de skola der åtnjuta hemortsrätt".

Med anledning häraf hemställde Utskottet i första punkten af sitt utlåtande N:o 3, att motionen, i hvad den anginge frågan om hemortsrätts vinnande emellan Sverige å ena sidan samt Tyskland och Danmark å den andra, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, hvaremot Utskottet, i hvad motionen rörde förhållandet till Norge uti utlåtandets 2:dra punkt tillstyrkte Riksdagen, "att i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t hemställa, huruvida icke sådan öfverenskommelse kunde träffas emellan Sverige å ena sidan och Norge å den andra, att, när invånare från det ena landet under en viss tid — möjligen högst fem år — oafbrutet vistats i det andra, de der skola åtnjuta hemortsrätt". Då denna punkt föredrogs inom Kammaren, tog jag mig friheten att på grund af åtskilliga betänkligheter jag emot densamma framstälde, yrka afslag derå; och i detta syfte yttrade sig jemväl andre talare. Kammarens beslut blef dock, att punkten skulle till Utskottet återremitteras. Med anledning häraf har Utskottet nu helt och hållet frångått sitt förra förslag och i stället framkommit med det nu föredragna utlåtandet, uti hvilket hemställes "att Riks-

dagen ville i underdånig skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i Kongl. förordningen den 15 Februari 1856, att svenskt fattigvårdssamhälle icke må drabbas af utgifter för fattigunderstöd, som blifvit i Norge lemnadt åt svensk undersåte".

*Ang. ömsesidig hemortsrätt i Sverige och Norge.* (Forts.)

Så vidt jag kan inse är detta något helt annat, än hvad motionären föreslagit. Ty då denne med sin hemställan afsett, att hemortsrätt skulle efter viss tid kunna vinnas af svensk undersåte i Norge och af norsk undersåte i Sverige, så har Utskottet tvärtom föreslagit, att sådan hemortsrätt aldrig skulle kunna vinnas, och att de förenade rikena skulle betraktas såsom två för hvarandra främmande nationer.

Redan på denna grund anser jag, i likhet med den föregående talaren, att Utskottets ifrågavarande hemställan bör af Kammaren ogillas.

Men jag anser, äfven om jag till granskning upptager förslagets innehåll, att man bör komma till samma slut. Jag kan nemligen icke föreställa mig, att svenska Riksdagen kan vilja ingå till Kongl. Maj:t med hemställan, att Norge i förhållande till Sverige måtte betraktas såsom ett främmande land, att en svensk, som, under det han är bosatt i Norge, kommer i behof af fattigunderstöd, skulle anses och behandlas såsom en utländing, och att den hjelp, han der erhölle, icke skulle betraktas såsom gifven af ett broderland utan af ett främmande land. En hemställan i denna syftning står i min tanke fullkomligt i strid med hela föreningens idé, likasom äfven med hvad Riksdagen vid föregående tillfällen sjelf uttalat. Vid 1872 års riksdag framställdes nemligen en motion ungefär i enahanda syftning och Riksdagen utlät sig i anledning deraf, att "Riksdagen med fästadt afseende på de särskilda politiska förhållandena de begge rikena emellan ansett billigt och lämpligt vara, att grundsatsen om deras ömsesidiga skyldighet i frågor af nämnda beskaffenhet vore i lag erkänd och att erforderliga bestämmelser funnes antagna till reglering af sättet för grundsatsens tillämpning, hvarföre Riksdagen funnit sig icke böra understödja ett förslag, åsyftande att undanrödja denna redan under en följd af år med skäl erkända grundsats jemte alla bestämmelser i ämnet". Deremot hemstälde Riksdagen, att ersättning till Norge icke skulle utgå under andra förhållanden, än då dylik ersättning utginge i Sverige. I anledning häraf svarade Kongl. Maj:t i det bref, hvars ingress jag nyss uppläst, att, då ersättning under andra än nämnda omständigheter kunde komma att utgå, den skulle blifva af statsverket utgifven. Nu har denna Kammare vidare begärt en skrifvelse till Kongl. Maj:t af innehåll, att ersättning för sjukvård, som lemnas svensk i Norge, icke måtte af de särskilda fattigvårdssamhällena behöfva betalas, utan af statsverket, och synes det mig underligt, om Riksdagen derpå skulle begära, att vi hvarken skulle behöfva betala ersättning för sjukvård eller något annat understöd.

Då de motioner, som i denna syftning blifvit väckta, i allmänhet synas hvila på den förutsättning, att Norge skulle uti

*Ang. ömsesidig hemortsrätt i Sverige och Norge.* (Forts.)

ifrågavarande hänseende behandlat Sverige temligen hårdhändt, ber jag få nämna, att, enligt den kännedom om hithörande förhållanden, jag förskaffat mig, motsatsen snarare eger rum. I Norge har nemligen till och med utverkats ett särskildt anslag af statsmedel, som årligen beviljas, för att regeringen dermed skall kunna understödja nödlidande svenskar, som under en tid af minst sex månader vistats i landet, i de fall, då man icke finner skäligt att för deras understödjande fordra ersättning af svenska statsverket. Detta anslag, som vid 1858—1860 årens storting bestämdes till 1,000 riksdaler specie, fastställdes vid 1872 och 1873 års storting — om de senaste stortingens beslut i detta hänseende saknar jag kännedom — till 4,000 riksdaler specie. Jag har äfven i tillgängliga räkenskaper eftersett hvad norska statskassan fått vidkännas såsom understöd åt behöfvande svenskar i Norge, och hvad å andra sidan kommunerna i Sverige och svenska statsverket fått till Norge betala för dylikt understöd, och jag har dervid funnit, att norska statskassans utgifter i detta hänseende varit större och icke mindre än hvad från Sveriges sida fått betalas. Härtill kommer att, i händelse någon, som under mer än fem år uppehållit sig i Norge, derefter i fattiga omständigheter återkommer till Sverige, den kommun, som då får taga hand om honom, enligt nu gällande fattigvårdslag är berättigad att, om medel dertill finnas och kommunen är af fattigvård synnerligen betungad, erhålla understöd af staten såsom ersättning för den lemnade fattigvården; och då det anslag, hvarifrån detta understöd utgår, är ett förslagsanslag, finnes icke någon anledning, det erforderliga medel dertill skulle saknas. På dessa skäl och i främsta rummet — jag upprepar det — emedan det föreliggande förslaget enligt min tanke icke är föranledt af den i frågan väckta motionen, yrkar jag afslag å Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr *Linder* instämde med Herr Berg.

Herr Westerdal: I motsats till de båda föregående talarne kan jag icke finna att Utskottet genom sitt förslag handlat på något sätt origtigt. Då frågan förra gången förevar, hade ju Kammaren kunnat afslå Utskottets hemställan, om den ansett frågan vara af den beskaffenhet, att den på intet vis kunnat bifallas. Då så ej skedde, utan Kammaren i stället återremitterade frågan, har Utskottet ansett sig böra göra någon framställning och med fästadt afseende på det nära samband, som förefinnes mellan bestämmelserna i Kongl. förordningen den 15 Februari 1855 och frågan om hemortsrätt, har det synts Utskottet lämpligt föreslå den nu ifrågasatta skrifvelsen till Kongl. Maj:t. Som denna 1855 års förordning tillkommit utan Rikets Ständers hörande, finnes intet hinder för Kongl. Maj:t att i densamma vidtaga de förändringar, han kan finna lämpliga. Skulle emellertid Kammaren nu vilja afslå Utskottets hemställan må det ske; men jag för min del yrkar bifall till densamma.

Härmed var öfverläggningen slutad; och blef, sedan propositioner gifvits enligt de meningar, som förekommit, Utskottets hemställan afslagen.

§ 8.

Förekom till afgörande Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 4, i anledning af väckt motion om införande i Riksdagsordningen af bestämmelser rörande sättet för slitande af tvister Kamrarne emellan i fråga om voteringspropositioner för de samfälda omröstningar, som anställas jemlikt 65 § Riksdagsordningen.

*Ang. ett ifrågasatt tillägg i Riksdagsordningen.*

I Herr *Ola Anderssons* motion, N:o 64, var föreslaget: "att Riksdagen för sin del ville, på sätt 81 § Regeringsformen föreskrifver, besluta en sådan förändring i eller förklaring af Riksdagsordningen, hvarigenom det blefve tydliggjordt, huru Kamrarne emellan uppkommande tvister om voteringspropositioner för gemensamma voteringar skola lösas;" och hade motionären för frågans lösning ifrågasatt två olika sätt, det ena, att genom samfäld omröstning besluta, hvilkendera Kammares mening i fråga om voteringspropositionen skulle gälla, det andra, att hänskjuta frågan till Konstitutions-Utskottets afgörande.

Utskottet hade, i anledning af nämnda motion, på anförda skäl hemstält:

att motionen måtte lemnas utan afseende.

Mot denna hemställan var reservation inom Utskottet afgifven af motionären Herr *Ola Andersson*, med hvilken Herr *Samuel Johnson* instämt, och som uti reservationen framlagt följande förslag till förändring af Riksdagsordningens § 38.

3. Utskottet tillkommer jemväl att, — — — — — — — — hänvisas, *äfvensom då Kamrarne fatta olika beslut angående proposition för gemensam omröstning*, derom besluta, så ock — — — — proposition."

Efter det ärendet hos Kammaren föredragits, yttrade

Herr Ola Andersson: Ehuru frågan redan genom Första Kammarens beslut vid denna riksdag fallit, är jag dock fortfarande af den öfvertygelsen, att frågan är af den vigt, att den icke med tystnad bör passera äfven i denna Kammare. Jag är fullt förvissad om, att derest de strider, hvilka sistlidet år inom båda Kamrarne utkämpades i fråga dels om huruvida gemensam votering skulle i en eller annan fråga ega rum, dels om voteringspropositionernas beskaffenhet, hade inträffat så nära riksdagens början, som de inträffade nära riksdagens slut, och man således då lämp-

*Ang. ett ifrågasatt tillägg i Riksdagsordningen.* (Forts.)

ligen kunde upptagit denna fråga, knappast någon skulle förnekat behofvet af en grundlagsbestämmelse i det syfte, motionen innebär. Och dock säger Konstitutions-Utskottet, att "den erfarenhet, som i hithörande fall under tillämpandet af nu gällande riksdagsordning hittills vunnits, icke kan sägas hafva ådagalagt behofvet af en grundlagsförändring i det af motionären angifna syfte". Jag skall icke uppläsa något af de anföranden, som sistlidet år i dessa frågor förekommo, men säkert är, att af dessa anföranden mer än väl framgår behofvet af att en gång få ett dylikt grundlagsstadgande, enligt hvilket man blefve fullt förvissad om, på hvad sätt dylika tvister Kamrarne emellan, der de inträffa, skola kunna lösas. Deremot skall jag bedja att åtminstone få redogöra för hvilka de frågor voro, om hvilka tvist kan sägas hafva varit å bane sistlidne riksdag. Sammansatta Stats- och Banko-Utskottet hade i anledning af statsrevisorernes förslag angående öfverflyttning till Riksbanken af Riksgäldskontoret åliggande lånerörelse samt Herr C. A. Larssons inom denna Kammare väckta motion (N:o 151) i 3 punkter föreslagit härför erforderliga ändringar i Riksgäldskontorets reglemente. Andra Kammaren biföll dessa tre punkter *i ett beslut*, hvaremot Första Kammaren fattade ett annat beslut i afseende å 1 punkten och återremitterade de båda andra punkterna. Sammansatta Utskottet föreslog en voteringsproposition, hvilken upptog båda Kamrarnes beslut endast i första punkten, ehuru detta var blott *en del* af Andra Kammarens beslut. Mot detta förslag till voteringsproposition reserverade sig fyra ledamöter inom sammansatta Utskottet, som ansågo, att Kammares beslut borde ställas mot Kammares, sådana besluten blifvit i båda Kamrarne fattade. Utskottets förslag godkändes i Första Kammaren, ehuru icke utan meningsstrid, men i Andra Kammaren först efter en ganska skarp diskussion, under hvilken uttalades, att man ansåg, att grundlagens bud att Kammares beslut skulle ställas upp mot Kammares, här icke blifvit uppfyldt.

En annan fråga, der tvist likaledes uppstod, var i anledning af Stats-Utskottets afstyrkande utlåtande (N:o 68), i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående indragning af Kommerskollegium och inrättande i dess ställe af ett nytt embetsverk. Andra Kammaren biföll Utskottets förslag, hvaremot Första Kammaren godkände Kongl. Maj:ts proposition. I sitt memorial (N:o 77) föreslog Stats-Utskottet gemensam omröstning, hvilket förslag af Första Kammaren den 3 Maj utan diskussion antogs, men af Andra Kammaren först efter liflig diskussion, under hvilken å ena sidan yttrades, att organisationsfrågor icke kunde vara föremål för gemensam votering och att, om man på grund af en Kongl. proposition i dylikt ämne ansåge sig befogad att genom gemensam votering afgöra indragning af dylikt verk, intet hinder funnes att på grund af enskild motion förfara på samma sätt, medan många af den motsatta åsigten väl i viss mån godkände hvad å vederdelosidan yttrats i nu omförmälda hänseende, men till följd deraf att frågan vore en anslagsfråga ansågs gemensam votering nödvändigt böra afgöra densamma. I båda dessa fall fattade Första Kam-

maren sitt beslut före Andra Kammaren; i första fallet, såsom det syntes, i afsigt att komma förut.

*Ang. ett ifrågasatt tillägg i Riksdagsordningen.* (Forts.)

Detta var två ganska allvarliga tvister. En tredje sådan uppstod vid samma riksdag, då på grund af enskild motionärs förslag Andra Kammaren stälde till Kongl. Maj:ts disposition ett anslag af 25,000 kronor till förändrad reglering af skjutsväsendet. Stats-Utskottet hade i sitt första betänkande knappast besvarat motionen. Andra Kammaren återremitterade betänkandet, som åter af Första Kammaren godkändes. Då frågan andra gången inom Andra Kammaren förekom, formulerades och antogs der ett förslag, enligt hvilket till Kongl. Maj:ts disposition skulle ställas 25,000 kronor till förändrad reglering af skjutsväsendet.

Jag behöfver icke erinra herrarne, att äfven i denna fråga uppstod i Första Kammaren en skarp strid, dels huruvida den skulle dragas under gemensam votering och dels i fråga om voteringspropositionens innehåll. Slutligen behöfver jag väl knappast påminna herrarne om den strid, som i Riksdagens sista timma utkämpades om, huruvida gemensam votering eller icke skulle ega rum med anledning af Kamrarnes olika beslut, rörande sträckningen af de norrländska jernvägarne. Man behöfver icke mera än läsa diskussionen i båda Kamrarne rörande denna fråga för att inse, att man skulle varit tacksam, om man vetat ett sätt att lösa denna tvist, så att icke den ena Kammaren, för undvikande af en konflikt, nödgats böja sig för den andras beslut, hvilket nu måste ske för att få ett slut på både konflikten och Riksdagen. Kan man nu efter sådan erfarenhet påstå, att behof af att få dylika frågor lösta icke förefinnes?

Utskottet säger vidare, att, då enligt 63 § Riksdagsordningen, frågor, i hvilka Kamrarne stannat i olika beslut, i allmänhet skola förfalla, detta således är *regeln*, och att det endast är ett af omständigheterna påkalladt undantag, att vissa frågor skola slitas genom gemensam votering. Om man ensamt ser på Riksdagsordningens föreskrifter, så skulle man visserligen kunna säga, att gemensam omröstning i visst fall är ett *undantag från regeln*. Men vi hafva också en annan grundlag, som heter Regeringsform, rikets främsta grundlag, med hvilken de öfriga skola öfverensstämma, och om vi tillika se på den; om vi erinra oss, att i allmänhet frågor om statsregleringen och bevillningen icke få förfalla, då Kamrarne i dessa fattat olika beslut, medan lagstiftningsfrågor få förfalla, i händelse Kamrarnes beslut i dem utfalla olika; om vi erinra oss detta och vidare, att i Regeringsformen finnes *först och främst* en lång rad paragrafer, från § 57 till och med § 80, som afhandla Riksdagens beskattningsrätt och frågor om statsregleringen och att *först derefter* talas om huru det skall tillgå med stiftande af grundlag samt allmän civil-, kommunal- och kyrkolag och slutligen i 89 § om frågor, som rikets allmänna hushållning röra; ser man på denna grundlag och erinrar sig detta, så tror jag man svårligen skall kunna få det intryck, att stadgandet om frågors afgörande genom gemensam votering utgör undantag från regeln. Der är ju såsom bestämd regel uttaladt, att

*Ang. ett ifrågasatt tillägg i Riksdagsordningen.* (Forts.)

frågor som statsutgifter eller bevillning eller angående Riksbankens och Riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter icke få förfalla, då Kamrarne i dem fattat olika beslut, utan att de skola afgöras genom gemensam votering. Vill man emellertid se ensamt på Riksdagsordningens föreskrifter, så, äfven om man skulle medgifva, att stadgandet om gemensam votering är undantag, är dock detta undantagsstadgande så tydligt, att det icke kan missförstås.

I 63 § Riksdagsordningen, hvilken af Utskottet åberopats, hänvisas till 65 §, i hvilken stadgas, att alla frågor rörande statsutgifter och bevillning icke få förfalla, då Kamrarne i dem stannat i olika beslut, utan att de måste slitas genom gemensam votering; men om detta medgifves, så måste man väl också medgifva, att, om det skulle inträffa, att en sådan fråga nödgades förfalla till följd deraf att Kamrarne stannat i olika beslut i fråga om voteringspropositionens innehåll, eller om sådan votering skulle ega rum eller ej, detta vore stridande mot grundlagens tydliga bud.

Jag har tillåtit mig säga, att, om man ser icke blott på Riksdagsordningen utan äfven på Regeringsformen, icke endast på en grundlagsparagraf utan på flere, man skall finna det bestämdt och tydligt stadgadt, att frågor beträffande statsutgifter och bevillning icke få, vid olika beslut Kamrarne emellan, förfalla, utan att de skola afgöras genom gemensam omröstning; och jag tror icke, att någon kan visa, att från detta stadgande finnes något undantag; men är det så, och finnes icke i grundlagarne föreskrifvet något sätt, hvarpå tvister om voteringspropositioner skola lösas, då vet jag icke, huru man kan bestrida behofvet af ett stadgande i af mig antydda syftet.

Jag kan icke för min del obetingadt godkänna Utskottets åsigt, att något stadgande om sättet för dylika tvisters afgörande icke redan skulle finnas i grundlagen; ty man skulle ur Riksdagsordningens och Regeringsformens stadgande, att frågor om statsutgifter och bevillning icke få förfalla utan skola gemensamt röstas om, kunna draga den slutsatsen, att olika beslut om voteringspropositionens innehåll i en sådan fråga, såsom "rörande statsregleringen eller bevillning" etc., också måste afgöras genom gemensam omröstning. Jag tror, att en sådan slutsats *kan* dragas; men jag vill icke ingå i vidare undersökning derom; jag har endast velat förklara, att jag icke vill obetingadt godkänna Utskottets åsigt, att något stadgande i detta hänseende för närvarande icke skulle finnas.

Såsom jag i min motion yttrat, anser jag det vara mera betryggande för samhället, att dylika tvister hänvisas till *det Utskott*, som enligt grundlagen har sig anförtrodt att slita tvister mellan Kamrarne och dess talman, då de senare vägrat framställa proposition, samt tvister Kamrarne emellan, då de stannat i olika beslut i fråga om till hvilket Utskott en fråga skall hänvisas. Jag tror också, att frågan till sjelfva sin natur är snarare en grundlagstolknings- än en statsregleringsfråga; men då förhållandet så är, och då jag tror, att Konstitutions-Utskottet, hvars alla leda-

möter i en dylik fråga, så vidt de icke antecknat sin särskilda mening, måste motivera det beslut, hvartill de kommit, samt försvara och stå för beslutet i Kammaren, väl skulle betänka den stora vigt, som låg i den fråga, det sålunda finge om hand, så kan jag icke se någon våda i att uppdraga slitandet af dessa tvister åt Konstitutions-Utskottet, hvilket ju har till uppgift att sysselsätta sig med grundlagsfrågor, ja till och med att se till om Regeringen handlar grundlagsenligt.

*Ang. ett ifrågasatt tillägg i Riksdagsordningen.* (Forts.)

Under frågans behandling inom Utskottet har jag icke funnit anledning att frångå den uppfattning deraf jag redan vid väckandet af min motion hade, och jag får derföre anhålla, att Herr Talmannen behagade framställa proposition på bifall till det förslag till förändring af 38 § 3 mom. Riksdagsordningen, som jag i min reservation upptagit.

Herr Philipsson: Jag instämmer helt och hållet i motionärens åsigt, så väl om behofvet af något stadgande i nu i fråga varande afseende i ändamål att undanrödja de konstitutionela tvister, som eljest, i saknad af sådana stadganden, i framtiden kunna uppkomma, som ock deruti, att man bör välja en tidpunkt af lugn för genomförande af dylika bestämmelser och icke afvakta den tid, då man måste beklaga saknaden af stadganden i detta afseende. Deremot kan jag icke instämma med motionären deruti att, då sådana tvister uppkomma — och att de kunna uppstå har motionären nyss visat — de böra öfverlemnas till Konstitutions-Utskottets afgörande. Detta tror jag icke vara rigtigt; ty om i dylika fall båda Kamrarne vidblifva hvar sin åsigt i den fråga, som för tillfället är under behandling, så kan, derest Konstitutions-Utskottet skall skilja mellan Kamrarne, slumpen eller den förseglade sedeln lätteligen komma att gifva utslaget. På denna grund kan jag icke förena mig uti hvad motionären i sin reservation påyrkat, utan jag har begärt ordet för att söka visa, att det föreliggande problemet bör kunna lösas på ett mycket enklare sätt än genom en grundlagsförändring.

Jag tager mig då först friheten erinra, att, på sätt äfven motionären påvisat, grundlagens föreskrifter, såväl i § 69 Regeringsformen som §§ 63 och 65 Riksdagsordningen äro alldeles ovilkorliga deruti, att, då Kamrarne hafva stannat i olika beslut i sådana frågor, som icke kunna förfalla, dessa frågor måste afgöras genom gemensam votering. Men grundlagen innehåller icke några närmare bestämmelser rörande den förberedande behandling dylika frågor skola undergå. Det fans redan vid början af det nya statsskicket åtskilligt, som måste kompletteras, men detta skedde icke genom grundlagsförändringar utan genom de så kallade reglementariska föreskrifterna, som båda Kamrarne i enlighet med § 78 Riksdagsordningen infört. I grundlagen står endast omnämndt hvilka frågor, som skola genom gemensam omröstning afgöras; i § 11 af de reglementariska föreskrifterna åter heter det: "Då i fråga, hvarom uti 65 § Riksdagsordningen förmäles, Kamrarne fattat stridiga beslut, och dessa ej på vederbörande Utskotts för-

*Ang. ett ifrågasatt tillägg Riksdagsordningen.* (Fortsatt.)

slag blifvit sammanjemkade, åligger det Utskottet (Stats-, Bevillnings- eller Banko-Utskottet) att uppsätta förslag till voteringspropositioner för den omröstning som enligt nämnda § skall för frågans afgörande i Kamrarne ega rum. Sedan sådant förslag blifvit godkändt, utsätte Talmännen efter öfverenskommelse dag för omröstning". Här vore rätta platsen att jemväl införa en bestämmelse, för den händelse det uppsatta förslaget till voteringsproposition *icke* blifvit af båda Kamrarne *godkändt*, huru i sådant fall voteringspropositionen bör affattas. Stanna Kamrarne i olika beslut, icke i fråga om *huruvida* gemensam votering skall ega rum *utan* i fråga om *huru* sjelfva voteringspropositionen skall affattas, så måste, på sätt redan nu skett, frågan först återremitteras till vederbörande Utskott, som eger att inkomma med nytt förslag i ämnet. Om derefter detta nya förslag till voteringsproposition godkännes af den ena, men förkastas af den andra Kammaren, så finnes icke något annat sätt att lösa frågan än att Kammaren skall derom gemensamt votera, och detta just derföre att Kamrarne hvar för sig, enligt den af Utskottet citerade § 1 Riksdagsordningen i alla frågor hafva lika behörighet och myndighet.

Nu kan anmärkas mot ett sådant sätt att bestämma huru en voteringsproposition skall lyda, att i sådant fall kunna ju i fråga om den för tvistens afgörande uppsatta slutliga voteringspropositionen för den gemensamma omröstningen Kamrarne åter stanna i olika beslut, i det den ena Kammaren beslutar att voteringspropositionen skall hafva en, den andra Kammaren åter att voteringspropositionen skall hafva en annan lydelse. I sådant fall tror jag saken kan lösas på det sätt, att i de nyss åberopade reglementariska föreskrifterna för Riksdagen införes en bestämmelse om huru en sådan voteringsproposition skall lyda, d. v. s. ett formulär. Stadganden om vissa formulär äro ej främmande för grundlagen. Sådana återfinnas på andra ställen, såsom t. ex. i fråga om fullmakt. Jag har försökt att i berörda afseende uppställa ett formulär af följande lydelse:

"Den som vill, att gemensam omröstning skall verkställas, enligt den i N. N. Utskotts memorial N:o 00 punkten 00 framstälda voteringsproposition, röstar *ja;* den det ej vill, röstar *nej;* vinner nej har frågan om gemensam omröstning i anledning af Kamrarnes uti nyssnämnda punkt omförmälda beslut förfallit".

Jag har, såsom sagdt, då frågan är af vigt och så fort som möjligt bör komma till slutligt resultat, endast velat framlägga detta förslag, men förenar mig för öfrigt och för närvarande i det af Utskottet gjorda framställning om afslag å motionen.

Herr Sjöberg: Jag skall icke sätta herrarnes tålamod alltför mycket på prof. Den långt framskridna tiden och de flera oafgjorda ärenden, som ännu finnas på föredragningslistan, göra det till en nödvändighet att fatta sig så kort som möjligt. För min del skulle jag icke ens yttra *något* i frågan, om jag icke haft äran att af Kammaren blifva insatt i Konstitutions-Utskottet och således måste betrakta det såsom en skyldighet såväl mot Ut-

skottet, som äfven i viss mån mot motionären, att besvara dennes yttrande. Det är gifvet, att en motionär, som icke får sitt förslag vid den förberedande behandlingen godkändt, men, såsom väl i allmänhet måste vara fallet, känner sig öfvertygad om detsammas rigtighet, skall finna sig mindre belåten och söka i det yttersta försvara sin mening. Sådant ligger i sakens natur, och jag befarar, att, huru än frågan må diskuteras — och dertill hafva vi haft godt tillfälle både i Utskottet och enskildt, — vi, motionären och jag, ändå stå qvar på samma ståndpunkt.

*Ang. ett ifrågasatt tillägg i Riksdagsordningen. (Forts.)*

Nu säger motionären, att grundlagen tydligt förklarar, att det finnes vissa grupper af ärenden, hvilka icke få förfalla. För min del kan jag icke uti Riksdagsordningen återfinna ett sådant stadgande, men deremot synes mig grundlagsstiftarens mening vara tydlig och klar deri, att han förutsätter, det sådana frågor, hvarom § 65 uti Riksdagsordningen handlar, icke skola förfalla. Men att bestämdt och ovilkorligt föreskrifva, att sådana frågor icke få förfalla, det har grundlagsstiftaren icke kunnat tillåta sig, emedan han väl insett, att det icke finnes någon, hvarken öfver Kamrarne samfäldt eller öfver hvardera Kammaren särskildt, ställd myndighet, som kan tillhålla dem att fullgöra hvad grundlagen bjuder. När således Utskottet erinrar om stadgandet uti § 63 Riksdagsordningen och att såsom regel måste anses att, när Kamrarne stannat i olika beslut, frågan förfallit, så säger Utskottet äfven med full rätt, att de frågor, som omförmälas i § 65, och hvilka, i fall af olika beslut inom Kamrarne, skola afgöras genom samfäld omröstning, i sjelfva verket äro undantag från regeln.

Jag har, långt innan Herr Ola Andersson väckte förslag i ämnet, kommit att tänka på föreliggande fråga och sökt göra mig reda för huru i andra välbestälda länder i slika fall tillgår. Men, så långt mina forskningar derutinnan sträckt sig har jag icke kunnat komma till annat resultat, än att dylika frågor höra till de olösta, och att i hvarje land med tvåkammar-system konflikter af den beskaffenhet, som uti motionen afses, låta tänka sig, utan möjlighet till lösning. Det är, om man så vill, ett fel, som vidlåder systemet, men det kan icke hjelpas. Allting här i verlden har sin begränsning, och någon fullkomlighet finnes icke i något ämne.

Det försök att öfvervinna de af den antydda bristen i grundlagen härflytande olägenheter, hvilket motionären gjort, förtjenar all aktning, ty det ådagalägger den bästa vilja; men då jag å min sida försöker göra mig reda för det sätt, hvarpå han sökt frågans lösning, så synes det mig temligen obestridligt, att Konstitutions-Utskottet icke kan vara lämplig domare i de tvister inom Riksdagen, hvarom här är fråga. Motionären har visserligen antydt ännu ett sätt att lösa frågan, nemligen att Kamrarne skulle i nu förutsatta fall genom särskild votering utröna, hvilkendera Kammares mening i fråga om voteringspropositioner för samfäld omröstning skulle gälla, men, då han sjelf anser ett slikt tillvägagående icke vara lämpligt, förbigår jag sistnämnda förslag och fäster mig endast vid det förra. Jag gör mig då den frågan:

*Ang. ett ifrågasatt tillägg i Riksdagsordningen.* (Forts.)

är Konstitutions-Utskottet den myndighet, åt hvilken Riksdagen skulle vilja uppdraga att, när Kamrarne stanna i olika beslut angående voteringspropositioner, slita tvisten? Jag måste härpå svara ett bestämdt nej. Jag skall icke tala om de förhållanden, som i allmänhet äro afgörande vid utskottsvalen, utan endast framhålla, att om en så beskaffad myndighet komme att uppdragas åt Konstitutions-Utskottet, så skulle just detta uteslutande blifva bestämmande för Utskottets sammansättning, så att de af hvardera Kammaren invalde ledamöter kunde med säkerhet påräknas att i hvarje förekommande tvistefall uttrycka den för tillfället rådande kammarmajoritetens mening. Den bestämmelse, grundlagen anvisat Utskottet, skulle derigenom förryckas, och der kunde sedermera äfven i andra fall svårligen blifva fråga om annat än ovilkorlig blind lydnad.

Men låtom oss antaga, att ett sådant stadgande komme till stånd. Hvad vore verkan deraf? Ingen annan än den att, när i Utskottet tio ledamöter stannade mot tio, den förseglade sedeln skulle gifva utslaget. Det skulle bero på Utskottsordförandens smak, — om jag så får kalla det, — att träffa den rätta sedeln, och resultatet kunde blifva en grundlagstolkning, som vid ena Riksdagen kunde gå i alldeles motsatt rigtning mot hvad fallet varit vid en annan. Med få ord, lotterispelet af den förseglade sedeln skulle komma att afgöra de till Konstitutions-Utskottet hänskjutna tvistefrågorna.

Men jag skall icke förgäta mitt redan gifna löfte och vill derföre icke uppehålla mig vid hvad motionären i exempelväg anfört för att ådagalägga nödvändigheten af den utaf honom föreslagna förändringen. Äfven om man skulle tillmäta alla af honom anförda exempel den vigt, som han sjelf tyckes tillägga dem, så är det ju dock, såsom han också uttryckligen angifvit, den lilla tvisten vid förliden riksdag om sträckningen af norra stambanan, som egentligen gifvit anledning till motionen. Då så är fallet, måste jag anmärka, att denna händelse utgör en temligen oväsentlig anledning att söka en grundlagsändring, och Utskottet har sålunda rätt derutinnan, att den erfarenhet, som hitintills är vunnen under tillämpningen af den nya Riksdagsordningen, icke ådagalägger behofvet af en sådan ändring.

Jag har nu, om än ofullständigt och i största korthet, sökt visa, att Konstitutions-Utskottet icke kan vara en lämplig myndighet för slitandet af dylika tvister. Hvad den näst föregående ärade talaren anförde om ett tillägg i de för Kamrarne gällande reglementariska föreskrifter, så vore det visserligen ganska väl om ändamålet derigenom kunde vinnas, men jag bör härvid upprigtigt bekänna, att jag icke rigtigt fattade talarens framställning. Skulle man på den vägen kunna tänka sig en möjlig lösning af frågan, så är ju ingenting enklare än att uti de reglementariska föreskrifterna införa ett till detta ändamål ledande stadgande. Det skulle icke göra synnerligt besvär, hvarken att intaga ett sådant stadgande eller att åter få bort det, i fall detsamma skulle visa sig vara olämpligt.

*Ang. ett ifrågasatt tillägg i Riksdagsordningen. (Forts.)*

Annorlunda är förhållandet, då det är fråga om ändringar i grundlagen. Sådana böra och få icke företagas utan noggrant öfvervägande, och en gång beslutade, äro de ej så lätta att få utbytta mot andra.

I allt fall torde man kunna vara ense om, att med den fråga, som här föreligger, gerna kan anstå. Lyckligtvis befinna vi oss vid den första riksdagen af innevarande legislaturperiod, och motionären, så väl som Kammaren, har ju tillfälle att, utan att sakens slutliga afgörande derför behöfver lida något uppskof, vid nästa eller derpå följande riksdag ytterligare taga frågan i öfvervägande, i fall den befinnes vara deraf förtjent. Det anser emellertid jag den icke vara; och, under åberopande slutligen af hvad i utlåtandet blifvit anfördt, yrkar jag derför bifall till Utskottets afstyrkande hemställan.

Herr Werner Ericson: Jag kan icke undgå att erkänna rigtigheten af hvad motionären anfört om de svårigheter, som under sistlidne riksdag uppstodo i följd af hvad han anser vara tvetydigt i grundlagens bestämmelser. Lika med Konstitutions-Utskottet tror jag dock det af honom föreslagna sättet till afhjelpande af dessa svårigheter icke vara det rätta. I likhet med Utskottet måste jag nemligen ogilla, att Riksdagen sjelf röstar om en voteringsproposition skall godkännas eller en gemensam votering ega rum eller icke, enär det väl torde vara föga i sin ordning att samma myndighet, som eger att besluta i saken, först skall afgöra om formen för beslutets fattande, likasom det ej heller lärer vara lämpligt att öfverlemna frågan till Konstitutions-Utskottet och således låta en delegation af Riksdagen bestämma den form efter hvilken Riksdagen i sin helhet skall besluta. Jag vill icke neka till, att motionären i grundlagens nuvarande lydelse kan hafva stöd för sin åsigt att, då Kamrarne icke kunna komma öfverens om, huruvida i en viss fråga votering skall ega rum eller om innehållet af en voteringsproposition, gemensam votering bör ske. Jag ber dock få fästa hans uppmärksamhet på, att detta voterande skulle kunna fortsättas i oändlighet, utan att man någonsin komme till resultat i frågan. Om kontrapropositioner kan man votera ganska länge. Men i vanliga fall skall saken taga ett slut, efter det alla de yrkanden, som framstälts, blifvit genomgångna. Deremot skulle, såsom jag nyss sade, en sådan votering, som här ifrågasättes, kunna gifva anledning till uppställande af voteringspropositioner i oändlighet, utan att det vore möjligt att komma till slut i saken.

Motionären hemtar stöd för sin åsigt derom, att ett dylikt tillvägagående enligt grundlagen kan föreskrifvas, från bestämmelsen i nämnda lag, att vissa ärenden måste afgöras; det vill med andra ord säga, att alla frågor med undantag af vissa skola, derest Kamrarne stannat i olika beslut, anses hafva förfallit. Ja, det eger sin fulla rigtighet, att dessa vissa i grundlagen uppräknade frågor måste afgöras. Men — såsom Utskottet säger — regeln är dock, att frågor, hvarom olika beslut fattats i Kamrarne, för-

*Ang. ett ifrågasatt tillägg i Riksdagsordningen.* (Forts.)

falla, hvaremot ett ärendes afgörande genom gemensam votering endast är ett undantag för vissa gifna fall. Och detta undantag betingas af den naturliga nödvändigheten att få staten reglerad och dermed sammanhängande frågor afgjorda. Men nu är frågan, om genom motionärens förslag någonting undanrödjes, som hittills hindrat statsregleringen att komma till stånd. Härpå svarar jag nej, ty något dylikt hinder förefinnes icke. Men saken är den, att de af motionären antydda svårigheter, som hittills visat sig, icke finnas, der han trott sig se dem, uti en något obestämd föreskrift eller, rättare sagdt, uppfattning om hvad med statsutgifter och statsreglering bör förstås. Då man nöjde sig med att dermed endast afse sådana frågor, utan hvilkas afgörande staten icke kunde regleras, rörande t. ex. ett anslag till ett embetsverk, då förefunnos inga dylika svårigheter eller tvifvelsmål. Om Kammaren deremot, såsom förhållandet var i det af motionären ock antydda fallet i fråga om skjutsningsskyldighetens ordnande, vill draga äfven ärenden, som icke tillhöra statsregleringen, under gemensam votering, då är det naturligt, att tvister skola uppkomma. Kammaren torde nemligen erinra sig huru förhållandet sistlidet år var med skjutsfrågans afgörande. Stats-Utskottet afgaf då i enlighet med väckt motion förslag till underdånig skrifvelse i ämnet. Första Kammaren förkastade förslaget, men Andra Kammaren ville drifva igenom skrifvelsen och för att i detta ändamål få frågan under gemensam votering — och denna afsigt uttalades tydligt under den öfverläggning i ämnet som egde rum — fäste man vid densamma ett anslag. Ett sådant sätt att gå till väga är dock uppenbart stridande mot grundlagen. Ty att sådana frågor, som röra vare sig skrifvelser till Kongl. Maj:t eller lagstiftningen, skola dragas under gemensam votering, är icke och kan icke vara grundlagens mening. Ty kunde, såsom fallet skulle blifva derest motionärens förslag godkändes, hvilket lagförslag som helst dragas under gemensam votering, så blefve två-kammarsystemet, om icke helt och hållet uppoffradt, åtminstone på det skarpaste angripet, i det den till antalet mindre Första Kammarens befogenhet såsom likställd med Andra Kammaren inskränktes, om icke rent af upphäfdes.

På grund af hvad jag nu anfört och då jag tror, att de svårigheter, motionären vill afhjelpa, icke ligga der han tror dem finnas, yrkar jag bifall till Konstitutions-Utskottets afstyrkande hemställan. Skulle likväl de här omnämnda svårigheterna anses hittills hafva varit så stora, att man för deras afhjelpande anser sig böra äfventyra de olägenheter, som en grundlagsändring alltid medför, så vore jag tacksam om motionären, förutsatt att han godkänner den form, hvarunder jag framstält frågan, ville en annan gång ånyo upptaga densamma under denna form.

Herr Ola Andersson: Jag ber endast att till bemötande få upptaga några mot mitt sista yttrande gjorda anmärkningar. En talare från stockholmsbänken har påstått, att man icke kan uppvisa något stadgande i grundlagen, som säger, att vissa grup-

per af frågor icke få förfalla, genom att Kamrarne beträffande dem fattat olika beslut. Hvad säger väl då 65 § Riksdagsordningen? Jo, att fråga om statsutgifter eller bevillning eller angående Riksbankens och Riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter icke får förfalla i följd af olika beslut Kamrarne emellan, utan "*skola*" afgöras genom gemensam votering. Och är detta icke ett bestämdt stadgande, då vet jag icke huru man menar att ett bestämdt stadgande skall se ut.

*Ang. ett ifrågasatt tillägg i Riksdagsordningen.* (Forts.)

Kapten Ericson har sagt att, om man skulle söka lösa föreliggande fråga på det sätt, att genom samfäld omröstning skulle afgöras tvister rörande innehållet af en voteringsproposition eller huruvida gemensam omröstning i en fråga skall ega rum eller icke, så skulle detta leda dertill, att den ena propositionen efter den andra skulle afslås i oändlighet. Jag tror icke det, men, om så vore, är detta ett ytterligare bevis för att något bör i frågan göras.

Jag vill icke inlåta mig på det ämne som för Herr Ericson tyckes vara synnerligen kärt att komma in på, nemligen hans påstående derom, att Andra Kammaren i fjor uti en lagfråga obehörigen inblandade en anslagsfråga. Här är icke tillfälle att granska och bemöta hans ofta och nu åter uttalade dom i den saken; det hör nu icke hit. Derom få vi diskutera, då en sådan fråga förekommer.

Att ett beslut i enlighet med mitt förslag skulle leda till tvåkammarsystemets upphäfvande, har jag svårt att fatta. Såsom jag redan i min reservation anmärkt, är Konstitutions-Utskottet sammansatt af ett lika stort antal ledamöter från hvardera Kammaren, och jag vet icke huru man i denna stund skall vara i stånd att afgöra, huruvida Konstitutions-Utskottet oftast skulle komma att gifva den ena eller andra Kammaren rätt. Jag undrar om icke det ligger större fara i att bibehålla denna fråga olöst, då man befarar något så illa som att Utskottet skulle sammansättas endast med hänsyn till dylika frågor och att det skulle bestå af viljelösa verktyg, som handlade blindt efter åsigterna i den ena eller andra Kammaren. Förutsätter man att majoriteten i endera Kammaren kan så handla, så kan man lika väl förutsätta att denna majoritet genom att afslå den ena voteringspropositionen efter den andra kan undandraga sig votering i en fråga, som den icke har utsigt att vinna uti. Jag har trott, att vi böra söka förekomma något dylikt äfvensom alla andra liknande tvister uti ifrågavarande afseende, och att vi för den skull böra genomföra något bestämdt stadgande i ämnet.

Herr Werner Ericson: Jag ber att få förklara mitt yttrande, att två-kammarsystemet skulle om icke helt och hållet upphäfvas, dock äfventyras genom det sätt, Herr Ola Andersson föreslagit för att slita tvisten af ifrågavarande beskaffenhet. Skulle genom samfäld omröstning bestämmas, hvilkendera Kammarens mening i fråga om en stridig voteringsproposition skall gälla, så är det ju gifvet, att, om icke den ena eller andra Kammaren får behålla sin rätt att för sig besluta, huruvida en fråga skall anses

*Ang. ett ifrågasatt tillägg i Riksdagsordningen. (Forts.)*

vara förfallen eller icke, Kammaren förlorat den halfva beslutande rätt, som inom Riksdagen är densamma grundlagsenligt tillerkänd. Skulle man deremot öfverlemna till ett Utskott en delegation af Riksdagen att afgöra tvisten, kunde det inträffa, att man genom lotterispelet med den förseglade sedeln öfverlemnade helt och hållet åt slumpen att bestämma, huruvida den ena eller andra Kammaren finge behålla sin halfva beslutanderätt eller icke. Det är på detta sätt, som jag anser att två-kammarsystemet genom den föreslagna anordningen upphäfves.

I öfrigt får jag, med anledning af hvad jag yttrat om det exempel från förlidet år, som siste talaren icke tyckte om, fästa hans uppmärksamhet derå, att just han framdrog detta exempel och att han icke tvekade säga, att Första Kammaren vid den af honom omnämnda gemensamma votering sökte att komma före den Andra Kammaren. Jag tror, att ett sådant yttrande är lika litet lämpligt mot Medkammaren, som mitt yttrande, enligt hans påstående skulle vara mot denna Kammare. Hvad jag har yttrat, var likväl icke någon hemlighet, utan har blifvit förut öppet uttaladt.

Herr Ola Andersson: Jag vill blott bemöta den siste talarens yttrande, i afseende å Kamrarnes beslutanderätt, dermed att, enligt grundlagens stadgande ingendera af Kamrarne har rätt att besluta det sådana frågor, om hvilka grundlagen bestämdt stadgar, att de skola genom gemensam votering afgöras, skola få förfalla.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad och propositioner gifvits, enligt de gjorda yrkandena, biföll Kammaren Utskottets hemställan.

§ 9.

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.*

Skedde föredragning af Stats-Utskottets utlåtande N:o 72, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående förändring i tiden för utbetalning af det till åstadkommande af jernvägsförbindelse emellan landskapet Dalsland och Smaalenenes amt i Norge beviljade anslag.

Kongl. Maj:t hade föreslagit, det Riksdagen måtte medgifva, att det anslag af en million kronor, hvilket Riksdagen år 1874 beviljat såsom bidrag för byggande af en jernväg från Sunnanå hamn vid Wenern öfver Mellerud och Westra Ed vid sjön Stora Lee till lämplig anknytningspunkt vid riksgränsen, en norsk statsbana till mötes, finge redan under år 1877 utbetalas till det för anläggning af denna jernväg bildade bolag, så framt, på sätt som Kongl. Maj:t godkände, bolaget ådagalade att detsamma med inberäkning af förenämnda anslag hade att förfoga öfver de för banans fullbordande på föreskrifvet sätt och för anskaffande af behöflig materiel erforderliga medel.

Och hade Utskottet, i anledning af denna nådiga framställning, hemstält:

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

att samma framställning måtte på det sätt bifallas, att Kongl. Maj:t skulle ega att, sedan styrkt blifvit, att på ifrågavarande jernvägsanläggning nedlagts tre millioner kronor, till utgående från Riksgäldskontoret anvisa statsanslaget en million kronor, mot det att Dalslands jernvägsaktiebolag förbunde sig att å anslagsbeloppet till Riksgäldskontoret betala fem procent ränta från den dag, då anslagsbeloppet lyftats till den dag, då jernvägen blifvit färdigbygd, afsynad och godkänd samt till allmän trafik upplåten.

Mot hvad sålunda blifvit hemställdt voro reservationer inom Utskottet anmälda

dels af Herrar *C. Ekman*, *L. M. Nordenfelt*, *C. Petre*, Grefve *G. Sparre* och *J. Widén*, hvilka yrkat bifall till Kongl. Maj:ts proposition; samt

dels af Herrar *L. O. Larsson*, *O. B. Olsson*, *J. Rundbäck*, *J. E. Johansson* och *C. J. Svensén*, hvilka yrkat afslag å den Kongl. propositionen.

Efter uppläsning af Utskottets förslag anförde

Hans Excellens Herr Statsministern Friherre De Geer: Då Riksdagen frikostigt beviljat ett anslag af 1 million kronor till den i fråga varande jernvägen genom Dalsland, så bekänner jag, att det var först efter mycken tvekan, som jag ansett mig kunna tillstyrka Kongl. Maj:t en proposition, som afsåg att lemna den sålunda anvisade millionen på fördelaktigare vilkor, än Riksdagen sjelf föreskrifvit. En sådan förändring befans dock nödvändig, så framt icke detta företag, som en gång ansågs fullt betryggadt, skulle komma att, åtminstone för det närvarande, gå alldeles om intet.

Fredrikshalds kommun hade nemligen iklädt sig garanti för ett lån af 2,200,000 kronor, som bolaget för anläggningens fullbordan ansett sig nödsakadt att upptaga, men under förbehåll af säkerhet i jernvägsanläggningen, och Fredrikshald fann en förevändning att undandraga sig denna garanti i den omständigheten, att uti den inteckningslag, som antogs förlidet år, förbjöds all inteckning i jernväg, något som förut ansågs kunna ega rum.

Då nu ifrågavarande jernväg hade synnerligt intresse äfven för Norge, emedan den skulle utgöra en fortsättning af Norges tillämnade södra stambana, så öppnades ömsesidiga underhandlingar mellan det svenska och norska statsrådet och hvad som kunde vara att i frågan åtgöra, och från norsk sida förklarade man sig villig att att, ehuru denna jernväg löpte helt och hållet inom Sverige, deltaga i ett statslån till lika stor del från norsk sida,

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

som från svensk. Men då svenska statsrådet härpå icke ville ingå, så erbjöds slutligen från norska regeringen, att den skulle söka bereda anskaffande af hela det behöfliga lånet från norska statsverkets sida, under förbehåll, att den million, som blifvit anvisad från svenska statsverket skulle utbetalas på ett för jernvägsbolaget gynsammare sätt, eller såsom Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition innehåller.

Vid sådant förhållande och då den ytterligare uppoffring, som påkallades från svenska statsverkets sida, var temligen obetydlig och endast på detta sätt det mål syntes kunna vinnas, som var icke allenast af vigt för en hel svensk provins, utan äfven af unionel betydelse, så lät svenska statsrådet sina betänkligheter falla. Dessa betänkligheter hade föröfrigt icke uteslutande sin grund i sjelfva saken, utan i det ömtåliga förhållande som alltid måste uppstå för en regering genom att för ett annat land ställa i utsigt någonting, som icke beror på regeringen ensamt att uppfylla. Om en Kongl. proposition angående *inre* förhållanden afslås af Riksdagen, så är detta en sak, som icke kommer någon annan vid, men i fråga om *yttre* angelägenheter för en regering talan icke blott för sig, i eget namn, utan för hela landet; och i detta fall synes mig, att det icke vore Sverige fullt värdigt att först godkänna de vilkor, som blifvit förutsatta för beviljande af det norska statslånet och sedermera väl söka binda Norge fortfarande vid lånet, men under skydd af en ordställning undandraga sig fullgörandet af detta vilkor. Detta synes mig Stats-Utskottets förslag innebära.

Under medgifvande, att Riksdagen är fullkomligt i sin goda rätt att fatta ett sådant beslut och att skulden i detta fall stannar på regeringen, så är det dock icke uteslutande från regeringens synpunkt, som jag skulle beklaga en sådan utgång.

Första Kammaren har i Kongl. Maj:ts proposition beslutat en modifikation, som ligger emellan Kongl. Maj:ts proposition och Utskottets förslag. Jag anser denna modifikation mera antaglig än Utskottets förslag, och då något bättre resultat icke lärer vara att hoppas, kan jag icke annat än uttrycka en liflig önskan, att Första Kammarens beslut, hvarom jag förmodar, att denna Kammares ledamöter tagit kännedom, jemväl måtte biträdas af denna Kammare och således blifva Riksdagens beslut.

Herr Key: Då jag här ber få tillkännagifva, att icke heller jag kan dela det slut, hvartill Utskottet kommit, så torde man kanske anmärka att äfven jag borde hafva reserverat mig. Men nu på sistone går behandlingen af ärendena i Utskottet så fort undan, att man icke har tid att behörigen utreda *hvarför* man reserverar sig, och att endast under rubriken reservation låta anteckna sitt namn utan att låta detta åtföljas af någon motivering tycker jag icke tjenar mycket till. Detta är skälet, hvarföre jag icke bifogat min reservation.

Då denna fråga emellertid nu föreligger, tillstår jag, att af *ett* skäl, som för mig främst är talande, jag vill yrka afslag å

Stats-Utskottets förslag och bifall till det beslut Första Kammaren i ämnet fattat, och detta skäl, som — jag upprepar det ännu en gång — för mig är mest talande är *samfärdseln med* och vårt *förhållande till Norge.*

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

Vi må i fråga om vår förening med Norge hafva hvilka pappersbestämmelser som helst, så äro dock jernvägsförbindelser, "jernförbindningar", det som säkrare och hastigare än något annat verkar samband och anslutning med Norge, samt utvecklar våra unionela förhållanden. Norge har nu för den del af ifrågavarande jernvägssträcka, som genomgår *Sverige* — jag ber att särskildt få betona detta och att således här icke är fråga om den del som genomgår *Norge*, ty der bygges särskild stambana — tecknat 1,590,000 kronor af hela aktiebeloppet 1,800,000 kronor. Man finner alltså, att för den del af jernvägsanläggningen, som ligger på svenskt område, jag upprepar på *svenskt* område, norrmän hafva tecknat sig för ett belopp af 1,590,000 kronor, under det att svenskar dertill bidragit endast med 210,000 kronor. Härtill kommer ytterligare den million, som svenska Riksdagen beviljat, det är sant, men denna motsvaras mer än väl af stambanefortsättningen i Norge. Jag tror icke, att det under sådana förhållanden skulle göra ett godt intryck i Norge, utan säkerligen ett alldeles motsatt, och detta med skäl, om vi gjorde en sådan stipulation, som Utskottet har föreslagit.

Den ifrågavarande jernvägen är dessutom i och för sig af stor vigt och betydelse för samfärdseln de *begge* rikena emellan, för Sverige likaväl som för Norge, och då det i alla händelser — man må nu vara af den ena eller andra åsigten — icke kan vara skäl att i och för en jemförelsevis obetydlighet endast utaf rätthafveri, om jag så får uttrycka mig, framkalla en gemensam votering i frågan — ty en sådan måste blifva följden, om Kammaren antager Utskottets hemställan — får jag för min del biträda det förslag, som Första Kammaren godkänt. Detta förslag innehåller, "att Kongl. Maj:t må ega, sedan styrkt blifvit, att på ifrågavarande jernvägsanläggning nedlagts två millioner kronor" — Herrarne torde observera att Utskottet föreslagit tre millioner kronor — "till utgående anvisa statsanslaget en million kronor, så framt, på sätt Kongl. Maj:t godkänner, bolaget ådagalägger, att detsamma med inberäkning af förenämnda anslag har att förfoga öfver de för banans fullbordande på föreskrifvet sätt och för anskaffande af behöflig materiel erforderliga medel".

Häraf framgår, att *full garanti* förutsättes, *innan* någon utbetalning af statsanslaget behöfver ega rum. Då vi dessutom af Hans Excellens Herr Statsministern nyss hört, att Regeringen funnit sig kunna acceptera det af Första Kammaren antagna förslaget, finner jag att alla skäl tala, för att vi, utan afseende å hvad Utskottet föreslagit, må kunna förena oss om det beslut, som Första Kammaren fattat, och hvarom jag hos Herr Talmannen vördsamt får anhålla om proposition.

Herr Gumælius: Herr Talman! Då 1874 års Riksdag med

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

en öfvervigt af tre röster i denna Kammare och af sex röster i Medkammaren beviljade ett anslag af en million kronor till ifrågavarande jernvägsanläggning, hvilken förbindelse mellan en norsk jernväg och en svensk *enskild* bana naturligtvis måste förutsättas skola komma att betydligt minska den redan förut mycket klena trafiken på nordvestra stambanan, var jag af sjukdom hindrad att deltaga i Kammarens öfverläggningar. Jag blef emellertid icke litet öfverraskad, då jag af en vän, som då tillhörde och fortfarande tillhör denna Kammare, blef underrättad om det beslut, som Riksdagen fattat. Såsom orsak till, att Riksdagen med en — om ock ringa — röstöfvervigt kunnat vinnas för nämnda anslag, kunde han icke uppgifva annat än att för anslagets utgående uppstälts det vilkor, att banan skulle vara fullt färdig, innan ett öre af den beviljade millionen fick utbetalas, dervid han uttryckte den förmodan, att utbetalning ej komme att ske, ty banan blefve förmodligen ej bygd af den fattiga orten, och han trodde att anslaget kanske icke blifvit beviljadt, om man hade varit öfvertygad, att vilkoret skulle komma att uppfyllas. Då jag med anledning deraf invände, att vi antagligen hade att vänta oss ett och annat tilläggsvilkor, förklarade han, att Riksdagens beslut vore så bestämdt affattadt, att några sådana tilläggsvilkor icke kunde hafva någon utsigt att godkännas.

Det uppgafs på den tiden, att för jernvägens fullbordande erfordrades 5 millioner kronor. Af dessa skulle 1 million åstadkommas genom aktieteckning och en lika stor summa skulle skänkas af svenska staten, som dock nyss förut uppstält den satsen, att den icke borde bevilja några anslag till enskilda jernvägsanläggningar, ehuru undantag gjordes för Karlskronabanan. Nu har, efter hvad jag hört uppgifvas, ehuru ingenting derom finnes omnämndt i Utskottets betänkande, aktieteckningen uppgått till icke mindre än 1,800,000 kronor, hvilken höga siffra torde förklaras deraf, att man i Norge hyser synnerligt stort intresse för den ifrågavarande jernbanans bringande till stånd. Derom vittnar exempelvis ett bref från Norge, som finnes intaget i gårdagens nummer af Nya Dagligt Allehanda och i hvilket omtalas att norska regeringen för stortinget framlagt det för oss välbekanta förslaget om beviljande af ett lån på 375,000 speciedaler till fullbordande af Smaalenenesbanans förbindelse med det svenska hufvudnätet, hvarförutan alla de söder i Norge bygda jernvägarne endast skulle vara halfgjordt arbete, och heter det vidare i samma bref, att Dalslandsbanan är att anse såsom slutstenen i Norges jernvägsnät.

Fredrikshalds kommun hade, såsom vi veta, beslutat lemna garanti för ett lån å 2,200,000 kronor, som ansetts nödvändigt att upptaga för fyllande af den beräknade anläggningskostnaden, men sedermera har den frångått detta beslut och i stället åtagit sig att på åtskilliga vilkor lemna bolaget ett lån på en half million kronor. Det är hufvudsakligen på grund deraf, att Fredrikshald, som torde vara mest intresseradt för företaget, "funnit en förevändning" att frånträda sitt förra beslut, som man ansett sig

hafva anledning att ingå till Kongl. Maj:t med anhållan det Kongl. Maj:t ville till Riksdagen aflåta den nu föreliggande propositionen, och Kongl. Maj:t har, hufvudsakligen på det skäl, att man i Norge tagit sitt ord tillbaka, velat att vi i Sverige skulle göra mer, än vårt löfte innebar.

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

Herr Statsministern yttrade, att han ansåge det icke vara Sverige värdigt, att nu söka binda Norge vid detta lån på 1½ million, som är begärdt af Norges storting, utan att Sverige samtidigt borde gifva ett tillskott till den frikostiga gåfva, Sverige redan förut lemnat ifrågavarande jernväg. Jag tror emellertid icke svenska Riksdagen kan anses handla mindre värdigt, om den för det närvarande håller fast vid fullgörandet af de förbindelser, den iklädt sig, och detta är i sanning icke litet.

Skilnaden emellan Kongl. Maj:ts nu framlagda proposition och Riksdagens i samma ärende förut fattade beslut består efter min uppfattning deruti, att medan Riksdagen såsom vilkor för den beviljade millionens utbetalande föreskrifvit, att vederbörande bolag borde ansvara för att ifrågavarande jernvägsanläggning skulle vara fullbordad inom slutet af år 1879, och finge millionen derefter lyftas, så har Kongl. Maj:t nu föreslagit, att berörda million finge under vissa vilkor utbetalas redan under år 1877. Således, med beräkning af 5 procent ränta å nämnda summa för den skilnad af två år för lyftningen, som emellan de båda olika förslagen förefinnes, skulle genom ett bifall till den Kongl. propositionen ytterligare en present å 100,000 kronor gifvas till ifrågavarande jernväg. Jag medgifver gerna, att jernvägen är af ett stort unionelt intresse, men från svenska Riksdagens sida sedt, torde likväl, i förhållande till hvad norska staten gjort för saken, fördelarne vara fullt uppvägda med den million, som redan är beviljad.

Jag nämnde, att i förslaget först upptogos fem millioner för byggande af denna jernväg med en längd af 6⅓ mil från norska riksgränsen (och hvars fortsättning på norska sidan är emellan två och tre mil från gränsen till Fredrikshald). Det bestämdes redan från första början, att denna jernväg genom Dalsland borde erhålla samma spårvidd och i öfrigt samma byggnadssätt, som de dittills utförda svenska stambanorna. Aktieteckningen lär för närvarande uppgå till 1,800,000 kronor; svenska Riksdagen har anslagit en million; man hoppas Norges storting skall bevilja ett lån på 1,500,000 kronor, och Fredrikshald har beviljat ett lån af ½ million. Detta gör tillsammans 4,800,000 kronor. Nu heter det visserligen, att Kongl. Maj:t komme att tillse, att bolaget, innan millionen skulle utbetalas, ålades visa sig förfoga öfver tillräckliga medel för jernvägens fullbordande. Men 1874 års Riksdag beslöt enahanda vilkor och *då* förklarade sig bolaget tacksamt antaga detta vilkor. Detta har ej hindrat bolaget att begära och Kongl. Maj:t att föreslå ändringar och eftergifter i förra vilkoren. För min del är jag temligen öfvertygad att om Riksdagen nu visar sig medgörlig, torde snart kunna vara att motse ytterligare framställning om samma jernväg. De 200,000 kronor, som

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

felas och kanske mera behöfva i sinom tid fyllas, och då torde svenska Riksdagen få företrädet, hvarförutom vi antagligen få motse begäran om anslag till hamnanläggningar vid Wenern i och för banans behof. Jag skulle för min del helst se, om Riksdagen till den framställning, som nu är gjord angående ändring uti förut bestämda vilkor, gåfve det enda svar, som synes vara fullt lämpligt, nemligen ett rent *nej*. Emellertid tillåter jag mig endast att hos herr Talmannen anhålla om proposition på bifall till Stats-Utskottets föreliggande hemställan; och jag gör detta af klokhetsskäl, då jag befarar, att ett yrkande på rent afslag kunde leda till den Kongl. framställningens rena bifallande. Alltså yrkar jag bifall till Utskottets medelvägsförslag.

Herr Petre: Vid tanken på den försigtighet och stora varsamhet, denna Riksdag iakttagit, och som städse genomgår Regeringskretsarne, vare sig det gäller lättnader för redan började jernvägsarbeten eller befrämjande af nya jernvägsföretag, var det mig en oangenäm öfverraskning, att Stats-Utskottet i fråga om Dalslandsbanan ej understödt Regeringens framställning.

Under de jernvägsdebatter man nyligen haft tillfälle åhöra hafva emellertid så stridiga åsigter framträdt och bekämpat hvarandra att man deraf möjligen kan finna en förklaringsgrund till det resultat hvartill Utskottet kommit.

Så t. ex. har med mycken säkerhet vindicerats den åsigten att jernvägskommunikationer äro industriela anläggningar, hvilka med stor moderation måste befordras för att undgå sådana jernvägskriser, hvilka härjande göra sin rund i andra länder. Denna sats låter mycket välvillig och må framhållas med huru mycken skicklighet som helst; det faktiska förhållandet står dock qvar att jernvägar kunna framkalla industriela företag, men i och för sig äro de blott kommunikationsanstalter, lika nödvändiga för vår tids samfärdsel som landsvägar voro i fordna dagar.

Vidare har förutgångna jernvägsdiskusssioner (se debatten om låneunderstöd till enskilda jernvägsanläggningar) lärt oss att man vid bestämmandet af statens vilkor för något slags jernvägsunderstöd måste akta sig för utöfvande af orättvisa, dock ej i sådan mening att man skulle eftersträfva rättvisa. Jag måste erkänna att jag icke delar denna uppfattning af ett samvetsgrant utöfvande af representantens ansvarsfulla värf.

Också hafva försvararne af denna mening kommit till den slutsatsen, att undvikande af den fruktade orättvisan skulle bestå i skärpande och förhöjande af vilkoren för statens fortsatta bistånd till enskilda jernvägsföretag.

Jag tillhör en provins, som erhållit allt hvad den skäligen kan önska i jernvägskommunikationer; men fördelen af att tillhöra en så lyckligt lottad del af landet utgör för mig en ökad maning att med oväld söka befrämja jernvägsanläggningar i de provinser och landsdelar som ännu sakna sådana. Och den stora förmånen att redan under en längre eller kortare tidsföljd hafva åtnjutit detta nutidens kommunikationsmedel, innebär för mig en

fullgiltig anledning att anse, det statens vilkor böra blifva billigare och lättare för dem, som komma senare och sist i den stora kedjan, än mot dem som förstått att först hålla sig framme för vinnande af statens hjelp.

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

Till så olika slutpunkter kan ett redbart sökande att undvika orättvisa leda i jernvägsfrågor.

Förutom de många skäl, som tala för Dalslandslinien, såsom lokalbana genom en framtidsrik, af naturen herrligt utrustad provins, tillkomma vigtiga internationela skäl, då den komme att utgöra en föreningslänk med vårt broderrike, nära nog lika vigtig som stambanan emellan de tvenne hufvudstäderna. Och hvarje tillfälle, som erbjuder sig, att fastare och närmare sammanknyta de tvenne brödrafolken, bör med öppet, förtroendefullt tillmötesgående omfattas.

För den nykomne riksdagsmannen har det varit en tung och nedslående erfarenhet att här möta äldre, väl förfarne statsmän, män som grånat under såväl det gamla som nya statsskicket, hvilka med vemod och axelryckning mött den nykomnes oförvillade förtröstan om vårt lands framtida sjelfständighet och oberoende. Och ehuru jag gerna hos dem vill spåra en pessimistisk öfverdrift, ser jag dock i hvarje ny statshandling, som afser att närmare förena de tvenne små folken i Norden, en ökad trygghet mot yttre faror, och då norska folket nu uträcker handen, skulle det innebära ett politiskt missgrepp, om genom småsinnade detaljbestämmelser jernvägsanläggningen å svenska sidan så skulle försvåras att den tilläfventyrs ej komme till stånd.

Jag yrkar bifall till Herr Keys af Första Kammaren redan antagna förslag.

Grefve Sparre: Efter den förklaring, Herr Statsministern nyss afgifvit, af innehåll att den Kongl. proposition, som i denna fråga blifvit till Riksdagen aflåten, grundade sig på ett aftal med norska regeringen, kan jag för min del icke ifrågasätta att Riksdagen skulle vägra infria Regeringens ord i denna sak. Det är således icke för att i någon mån lägga något till hvad förut i detta afseende blifvit yttradt, som jag nu begärt ordet, utan det är endast för att bemöta några yttranden af min granne bakom mig. Det vill nemligen af hans anförande nästan synas, som om han skulle anse den nu ifrågasatta nya jernvägsförbindelsen med Norge snarare som ett ondt, så tillvida åtminstone som att densamma, om den kommer till stånd, skulle minska trafiken på den redan befintliga stambanan emellan de båda rikena. Se vi förbindelsen med Norge och vår allt mera tilltagande kommersiela förening med det samma ur den *synpunkten*, då är det i sanning icke värdt att vidare spilla ord på den saken, men jag hoppas att han är alldeles ensam om denna mening.

Eljest hafva vi redan gjort orätt i att bygga en andra stambana till Trondhjem. Detta yttrande tillkännagifver, att talaren icke har någon aning om den alltmera tilltagande förbindelsen med Norge från Vestergötland och till och med från Småland. Ty

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

när man ser de många uppköpare från Norge, som resa ej blott till Dalsland och Vestergötland utan ända till Småland, så kan man göra sig en föreställning om den stora och lifliga trafik, som redan eger rum mellan de båda länderna och som genom en jernväg skulle högst betydligt tillväxa.

Man har här sagt att den uppoffring svenska staten gjort för denna jernväg är så stor, att något ytterligare tillskott icke kan komma i fråga. Detta beror på om åstadkommandet af en tredje förbindelse med Norge verkligen är ett Sveriges intresse eller icke och om man anser, att detta intresse hade kunnat tillgodoses på ett annat, lämpligare eller billigare sätt. Jag hoppas då att herrarne icke i detta hänseende hysa mera än en mening, att det nemligen är ett stort statsintresse att denna förbindelse med Norge kommer till stånd. Frågan reducerar sig då till att afgöra om den nu föreslagna banan kan på billigare sätt för staten åstadkommas. Jag ber då att få upplysa herrarne att den mark, som denna bana skall genomlöpa är till ungefär hälften eller åtminstone $^1/_3$ af banans längd på svenskt område, som utgör 6 $^1/_6$ mil, en ödemark, förhärjad och bränd under de hundraåriga fejder som i dessa trakter egde rum, då de utgjorde gränsen emellan Sverige och Norge. Förhållandet var nemligen, att, sedan vi tagit Skåne från Danmark, vid hvarje nytt fredsbrott, danskarne genast gjorde infall på Dalsland, hvars nedre del är fruktbar, men den öfra är skogbevuxen. Der härjade de och brände landet, och gingo ibland så långt i söder att de 3 gånger intogo och 2 gånger brände Wenersborgs stad. Dessa bränningar och härjningar hafva fört det med sig, att nästan hela fjellryggen, som på detta ställe skiljer Sverige och Norge är ödelagd och att det derstädes för närvarande finnes nästan ingenting annat än ljunghedar och kala fjell. Man kan der åka hela mil utan att träffa på en enda bostad. Det är naturligt att byggandet af en jernväg på en sådan ort är förenadt med de yttersta svårigheter, och jag kan upplysa att då fråga var om att upplåta jernvägens anläggande åt entreprenörer, så var en sådan uppe för att undersöka trakten och han frågade mig hvarifrån han skulle kunna få *jord* till nödiga utfyllningar vid jernvägsanläggningen. Då så är förhållandet måste jernvägens byggande blifva ytterst dyrbart och från en sådan ort måste jemväl föga trafik vara att erhålla. Detta är förhållandet icke blott der, utan äfven i Vermland på gränsen till Norge, der äfven nordvestra stambanan ger oss så ringa inkomst att, såsom herrarne torde hafva observerat, och jernvägstrafikstyrelsen under många år uppgifvit, banan emellan Arvika och norska gränsen till en början gaf ganska betydlig förlust och att densamma äfven under det senaste året, för hvilket berättelse lemnats, gifvit i inkomst blott 0,60 procent. Om nu staten anser att en jernvägsförbindelse med Norge öfver Dalsland är nyttig, och således anslagit 1,000,000 kronor för ett bolag, som velat anlägga denna jernväg, så tror jag att staten derigenom gjort en mindre uppoffring, än om densamma skulle sjelf skulle hafva byggt banan,

helst inkomster af densamma icke torde så snart vara att förvänta.

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

Sådant är förhållandet, mine herrar! och jag tror mig genom detta hafva vederlagt att staten gjort någon stor uppoffring, då den understödt detta företag.

Men äfven om den gjort detta, tror jag, att denna ersättning icke är för stor för det tvåhundraåriga lidande, som Dalsland utstod under Norges förening med Danmark, under hvilken tid Dalsland alltid utgjorde föremål för härjningar från norsk sida. Det har till följd af de omständigheter jag antydt varit så ytterligt svårt att åstadkomma den nödiga aktieteckningen för denna jernväg att, ehuru jag personligen rest från den ena kommunalstämman till den andra för att samla bidrag till densamma och ehuru landstinget anslagit ett belopp af 100,000 kronor, är likväl 210,000 kronor allt hvad som kunnat åstadkommas från svensk sida; allt det öfriga har måst tagas från Norge, och detta, mine herrar, för en jernväg inom Sverige. I allmänhet tror jag det vara fallet, att, då fråga är om anläggande af en jernväg mellan tvenne riken, hvartdera landet bygger inom sitt område och att man sällan vänder sig till det ena riket för att samla medel till åstadkommande af en jernvägsanläggning inom det andra. Här hafva likväl norrmännen frikostigt tecknat nära 1,600,000 kronor för denna jernväg inom Sveriges landamären och då nu norska regeringen ytterligare till norska Stortinget framstält en begäran att Stortinget måtte lemna ett lån af 1½ million kronor till denna jernväg *i Sverige*, så vill man ifrågasätta, att svenska Riksdagen skulle vägra att nu utbetala den million, som den redan till detta ändamål anslagit, eller åtminstone icke utlemna den på annat vilkor än emot ränta. Jag frågar: kan det under sådana förhållanden vara staten värdigt att, sedan den en gång sagt: "vi anslå för ändamålet en million kronor", nu, då man begär att utfå beloppet något år tidigare, än ursprungligen var bestämdt, svara: "ja, detta kan visserligen låta sig göra, men då skolen I betala ränta derå?" Jag tror emellertid icke att svenska representationen skall göra sig skyldig till ett så futtigt handlingssätt, och allraminst samtidigt dermed att Norges regering framlagt ett förslag till Stortinget att anslå 1½ million kronor såsom lån åt denna *svenska* jernväg. Jag betviflar högeligen, att norrmännen skulle till Sverige ingå med begäran om anslag för en jernväg i Norge, men så hafva emellertid vi nu förfarit; och då det gäller ett stort intresse för Norge, har jag dervid ingenting att anmärka. Jag vill dock fritvå svenska Riksdagen från biotta misstanken att vilja i detta fall handla så som Utskottet föreslagit. Jag hade till och med hoppats att Riksdagen skulle lemna sitt bifall till Kongl. Maj:ts proposition i ämnet, men då Herr Statsministern förklarat, att han för sin del icke har något emot det beslut, hvartill Första Kammaren i frågan kommit, vill jag dervid låta bero och för min del icke göra något annat yrkande. Jag tillåter mig blott vederlägga representantens från Örebro yttrande att här skulle vara fråga om 100,000 eller kanske 150,000 kronor. Hvar och en som varit med vid en jernvägsanläggning vet ganska väl, att

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

under de första åren af företaget icke förekomma synnerligen stora depenser; de större utgifterna förekomma hufvudsakligen då fråga uppstår om inköp af rails, sleepers, vagnar och lokomotiv samt för de sista arbetena. De föregående terrasseringsarbetena kräfva icke till en början så stora summor. Sedan således detta bolag nedlagt 2 millioner kronor på jernvägen, kan icke mera återstå för dess fullbordande, än som kan medhinnas på ett år, och jag vill åtaga mig att gå i borgen för att det icke heller skall komma att dröja längre; så obetydlig är således frågan, att det kan gälla endast ett års ränta eller 50,000 kronor. Skulle nu Kammaren verkligen, sedan norska allmänheten tecknat ett så betydligt aktiebelopp och norska stortinget beviljat 1½ million kronor i låneunderstöd, hafva lust att lyssna till representantens för Örebro hemställan och säga, "om ni nu skola få denna million ett år tidigare, så skolen I erlägga ränta å densamma, hvilket gör en summa af 50,000 kronor?" Skulle detta vara lämpligt tvenne brödraland emellan? Jag är så öfvertygad om, att Kammaren i detta fall skall godkänna Herr Statsministerns framställning, att jag icke skall göra mig skyldig till att längre upptaga Kammarens tid. Jag vågar säga, att, om detta lilla understöd lemnas provinsen Dalsland, som i sin mån bidragit till de öfriga jernvägarne inom landet utan att någonsin kunna hoppas att af dem draga den minsta nytta, torde väl detta icke kunna räknas såsom någon mannamån.

Jag vill slutligen tillägga ett ord i anledning af den ärade representantens för Örebro anmärkning i afseende på de af staden Fredrikshald garanterade 2,200,000 kronorna. Han uppgaf nemligen — och tog dervid fasta på ett af Herr Statsministern i detta afseende fäldt yttrande — att staden Fredrikshald "funnit en förevändning" att vägra den garanti för jernvägen, som den lemnat. Förhållandet är likväl det, att denna staden Fredrikshalls s. k. förevändning icke gifvit anledning till den ifrågavarande framställningen om understödets utanordnande, utan att bolaget, äfven vid denna stadens garanti, icke kunnat upplåna det erforderliga beloppet. Flera försök hafva i detta afseende blifvit gjorda, men det har visat sig omöjligt att utan en rabatt af minst 20 procent kunna uppbringa lånet, en rabatt, som bolaget icke har råd att lemna; och detta är orsaken, hvarför bolaget såväl till Norges som Sveriges regering gjort en framställning, huruvida regeringarne skulle vilja till rikenas respektive representationer hemställa om detta understöd. Staden Fredrikshald har således icke undandragit sig denna garanti eller ändrat sitt beslut förr än den insåg omöjligheten för bolaget att utan en så oerhörd rabatt upplåna det erforderliga beloppet.

Hvad beträffar talarens yttrande derom, att, då beslutet om beviljandet af ifrågavarande understöd fattades, en ledamot af Kammaren skulle kommit till honom och sagt "det har ingen fara; beloppet skall ej utgå, förrän banan blir färdig, och det blir den aldrig", så får han förlåta mig, om jag icke kan sätta full tro härtill. Jag kan nemligen icke föreställa mig, att någon le-

damot af denna Kammare kan tänka så att, sedan vi en gång sagt ett ord, vi icke dermed skulle hafva något allvar. Detta torde således härleda sig af något missförstånd, enär väl denna Kammare lika litet som staden Fredrikshald kan tänka på att undandraga sig ett åtagande, som den iklädt sig.

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

Jag hemställer för min del om bifall till den af Herr Statsministern gjorda framställning.

Herr Gumælius: Herr Talman! Den senaste ärade talaren trodde icke en uppgift, som jag lemnat. Detta är ganska obehagligt för mig; jag hade eljest hoppats att jag skulle gjort mig så känd inom Kammaren, att en uppgift, som jag lemnade, skulle tagas för god. Han har emellertid lemnat åtskilliga upplysningar i denna fråga, om hvilka det kunde hafva varit nyttigt att förut hafva erhållit kännedom; men det är i alla fall godt att nu omsider hafva fått dessa upplysningar. Jag vill visserligen icke draga tillförlitligheten af desamma i tvifvelsmål, men med afseende på en enda hyser jag dock vissa betänkligheter. Han talade om den oerhörda rabatt, man skulle blifva tvungen att betala, för att kunna upptaga det af Fredrikshalds stad garanterade lån. Det är likväl icke troligt, att Fredrikshalds stad, i hvars styrelse sitta så många kloka affärsmän och hvilken visat sig hafva god kredit, skulle för en bana, som från början erhållit ett så godt understöd, behöfva erlägga så stor rabatt; och, om detta än skulle blifva fallet, får deraf icke följa, att bolagets medel varda otillräckliga; ty det är icke fråga om hvilka bruttobelopp skulle upptagas, utan bolaget har förbundit sig att skaffa och i banbyggnaden nedlägga fem millioner, verkliga fem millioner, såsom vilkor för att få en million tillbaka af staten. Det får icke vara en fingerad teckning, utan en verklig, så väl af aktier som af lån mot obligationer. Första gången denna fråga förevar, fästades vid anslagets beviljande det vilkor att bolaget skulle tillvägabringa dels genom aktieteckning minst en million riksdaler och dels genom aktieteckning och frivilliga bidrag eller ock i mån af behof genom upptagande af amorteringslån mot obligationer 3 millioner riksdaler, hvartill såsom femte kommer statens million. Det är nu icke fråga om alldeles samma belopp. Man har nedsatt lånebeloppet ej blott med det som motsvarar ökad aktieteckning, utan också med ytterligare 200,000 kronor. Hvarifrån denna brist i den ursprungligen beräknade anläggningskostnaden skall tagas, derom har man icke fått någon upplysning; någon ytterligare brist i följd af stora kapitalrabatter och dylikt lär ej få ifrågakomma.

Talaren erinrade vidare derom att under de första åren af en jernvägsanläggning man icke kan depensera synnerligen mycket på densamma. Det var bestämdt att arbetet å den ifrågavarande jernvägen skulle påbörjas före utgången af år 1875 och vara fullbordadt inom slutet af år 1879. Faktiskt är också, att arbetet år 1875 började, förmodligen icke blott för syns skull; nu äro vi emellertid ett godt stycke inne på 1876 och den ifrågavarande millionen skulle icke utbetalas förr än år 1877, äfven efter det

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

Kongl. förslaget. Tre år af dessa fem hafva således tilländagått, hvarför man väl borde få antaga, att en betydlig del af arbetet då skall vara klar.

Talaren ville gå i personlig borgen för att den nya uppoffringen icke skulle blifva större än 50,000 kronor, och med kännedom om talarens vederhäftighet, så väl i ekonomiskt afseende, som i öfrigt, får man väl taga denna borgen för god, ehuru osannolik den må synas.

Den ärade talaren började sitt anförande med att uttrycka den förmodan, att jag skulle vara ensam i denna Kammare om den åsigten, att redan en million kronor skulle vara för mycket betaldt för den fördel, som här vore att vinna, men jag får härvid erinra, att då frågan om detta anslag vid 1874 års riksdag afgjordes, voro i denna Kammare 80 och, om jag kunnat vara med, hade vi varit 81 af enahanda åsigt, mot 83 som sade ja. Detta är ej att vara ensam.

Vidare talades mycket om att denna bana skulle draga till sig synnerligt stor trafik mellan Vestergötland och Norge; men talaren tillade emellertid att banan kommer att under en stor del af sin sträckning gå genom ödelagda trakter, der för jernvägen föga utsigt till trafik förefinnes. Han erinrade vidare derom, att den nordvestra stambanan genom Wermland afkastar endast sex tiondedels procent, och med detta exempel för ögonen trodde han sig visa huru litet man kunde vänta af den ifrågavarande banan, hvarjemte han till yttermera visso tillade att den knappt torde kunna gälda trafik-kostnaderna. Det var således till en sådan bana som denna, som han ville att vi skulle anslå mer än en redan i en hastig vändning beviljad million kronor! Han omnämnde derefter de icke obetydliga bidrag, som lemnats från Norges sida genom lån till sammanlagdt dubbla beloppet, mot hvad af svenska Riksdagen äskas; men lån mot full ränta är något helt annat än gåfva. För öfrigt då, enligt den upplysning, som den ärade talaren lemnade, Dalsland till företaget icke bidragit med mera än aktier för 210,000 kronor, men deremot Norge med aktieteckning af 1,600,000 kronor, finner jag deruti ytterligare stöd för den meningen, att, oaktadt denna bana skall gå genom Sverige, det dock i sjelfva verket här är fråga om ett norskt intresse, och att det är till dessa norska aktietecknare, som vi skänka $^{8}/_{9}$ af svenska statens bidrag.

Han nämnde också, *att* Dalsland blifvit illa behandladt, härjadt och förbrändt under krig o. s. v. och att man derför borde bidraga till ifrågavarande jernväg; och *att* denna provins fått lemna bidrag till Sveriges öfriga kommunikationer, utan att sjelf erhålla något sådant. Genom Dalsland drages dock den stora Bergslagsbanan, som fick hälften med af de förra "tio millionerna", och Dalsland har, såsom vi alltför väl minnas, fått sig anslag beviljadt till sin kanalanläggning, med hvilken voro förenade sådana omständigheter att svenska Riksdagen torde böra se sig väl för i fråga om vilkor för kommunikationsleders understödjande i den landsdelen.

Jag har icke något att tillägga, om icke ett litet citat, hvilket

jag ur minnet antecknade kort efter det jag hört en talare härom-dagen i denna Kammare yttra tänkvärda ord. Det var en ärad talare, som på Lag-Utskottets vägnar yttrade sig i meterfrågan, då förslag blifvit väckt derom att denna fråga skulle förkastas, och som dervid sade ungefär följande: "Sedan Kamrarne en gång beslutit i frågan och derom skrifvit till Kongl. Maj:t, kan jag ej neka till, att det förefaller mig litet besynnerligt, att man vill taga upp frågan igen."

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

Jag instämmer i detta *yttrande* af Grefve Eric Sparre.

Herr Jöns Rundbäck: Jag skall be att få börja med samma yttrande, som det, hvarmed den ärade representanten från Wenersborg nyss slutade sitt anförande, nemligen att jag liksom han är öfvertygad derom, att hvad Kammaren en gång beslutit, det har den ock för afsigt att fullfölja. Om så skulle vara händelsen att den ärade talaren är af samma öfvertygelse, då skulle man också kunna antaga att han icke skulle vilja att Kammaren skall frångå det af Kammaren i detta ämne redan fattade beslut. Jag ber i detta hänseende få erinra herrarne hurusom vid 1871 års riksdag efter en het strid under ett par dagar rörande anslag till enskilda jernvägsanläggningar, man beslöt att bevilja tio millioner till understöd för enskilda jernvägsbolag, att utgå under loppet af fem år. Man trodde då och var förvissad om att man ändtligen skulle komma från dessa jernvägsfrågor under följande fem åren. Men så skedde ej; ty strax derefter framkom man med begäran om anslag dels till Wimmerby-banan och dels banan Oskarshamn—Nässjö. Riksdagen afslog emellertid framställningarne angående dessa båda banor och fullföljde dervid sitt förut fattade beslut. Kom så vid 1874 års riksdag framställningen angående Dalslandsbanan, hvilken ansågs så vigtig och så nödvändig att med dess byggande icke kunde uppskjutas en enda dag, utan måste detta ske i största skyndsamhet. Vi räkna emellertid nu år 1876, men ännu har banan icke kommit till stånd. Man har visserligen påbörjat densamma, men stannat dervid och intressenterne förklara sig icke kunna fullborda densamma utan statens medverkan. Detta var efter min uppfattning först och främst ett försök att kullkasta 1871 års Riksdags beslut; och, sedan detta försök lyckades vid 1874 års riksdag, har man under innevarande riksdag framlagt ett förslag, som i sin ordning afser att kullkasta förenämnda beslut vid 1874 års riksdag. Jag vill icke anklaga regeringen för framläggandet af ett dylikt förslag, enär jag finner och vet att regeringen i förevarande hänseende befunnit sig i en obehaglig mellanhand samt, på sätt man ock kan sluta af Hans Excellens Herr Justitiestatsministerns framställning, varit nödsakad att framlägga samma förslag. Deremot är det egentligen mot de personer, som tillstält allt detta för att rubba ett af Kammaren redan fattadt beslut, som jag vill framställa den anmärkningen att de icke handlat rätt. Jag anser nemligen, att Kammaren bör i förevarande hänseende förfara på samma sätt som Kammaren förut gjort mot dylika supplikanter.

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

För min del har jag reserverat mig mot Utskottets förslag hufvudsakligen på den grund, att jag icke kunnat godkänna de i Utskottets förslag uppstälda vilkor och emedan jag är öfvertygad derom, att, för den händelse Kammaren skulle fatta beslut i öfverensstämmelse med detta förslag, frågan icke skall falla, utan än en gång framläggas. Ty sedan dessa aktietecknare bygt upp det kapital, som de hafva fått ifrån dels Sverige, dels norska Stortinget, så lära de väl icke hafva något, hvarmed de kunna betala räntan, utan måste för sådant ändamål ske nya tillskott — något som jag tror att aktietecknarne icke kunna förbindas att utgifva. För resten så är min öfvertygelse den att denna bana skall blifva lika vinstgifvande som banan genom Wermland, det vill säga att inkomsten skall blifva lika med noll.

Herr Grefve Sparre sökte att slå an på känslorna genom att tala om krigets förödelser i Dalsland. Detta skall Herr Grefve Sparre icke tala så mycket om, ty jag vet i detta afseende provinser, som blifvit af kriget mycket mer hemsökta än Dalsland. Jag skulle nemligen kunna återföra i herrarnes minne åtskilliga tilldragelser ända från den tid, då det gamla Kongahäll uppbrändes och med dylika skildringar fortgå ända till år 1788, då svenska staten sjelf uppbrände de kommunikationsförbindelser, som då funnos öfver Göta-elf, för att rädda den svenska hären undan norrmännens och danskarnes fiendtliga skaror. Dessa kommunikationsförbindelser hafva ännu icke blifvit återställda, oaktadt detta varit en pligt för staten, som först af alla bort uppfyllas.

Herr Grefve Sparre har vidare sagt, att provinsen Dalsland hvarken sökt eller erhållit något annat anslag än det nu ifrågavarande. Har han då glömt Dalslands kanal och det trassel som för närvarande råder mellan statsrevisorerne och Riksdagen, å ena sidan, och kanalbolaget å den andra? Då det var fråga om aktieteckning och bidrag till nämnda kanalanläggning, så berömdes den samma mycket för de stora fördelar, som deraf skulle härflyta, ehuru det sedermera visat sig att resultatet blifvit helt annat, än det som då förespeglades. Så ock här i fråga om denna bana. Ja, Herr Grefve Sparre, hvilken förut i en af honom utgifven broschyr förklarat, att hela Vestergötland och Småland skulle komma att tillföra denna bana mycken trafik, säger nu i år att banan kommer att gå genom en fattig ort och att mycken trafik från denna ort icke är att förvänta. Här förefinnas så många motsägelser, att jag nästan tror att det säkraste man kan göra är att icke vidtaga någon ändring uti det af Riksdagen i denna fråga en gång fattade beslut. Obestridligt är att Riksdagen, genom att till denna lilla banstump bevilja en million kronor, gynnat densamma mera än alla andra banor i vårt land.

Uti en af mig vid 1874 års riksdag afgifven reservation begärde jag att denna million skulle för ändamålet anslås, men att, då banan förespeglades blifva så vinstbringande, det vilkor borde dervid fästas, att, sedan aktietecknarne fått på sina tillskott sex procent, de också skulle vara skyldiga, att betala till svenska

staten sex procent af det belopp, staten tillskjutit. Men detta mitt förslag ansågs på den tiden ruinerande för bolaget och man fann det ovärdigt, att svenska staten skulle vilja draga en sådan vinning. Jag erkänner att de förespeglingar, man gjort derom att banan skulle blifva så vinstgifvande, voro origtiga, men säkert är, att aktietecknarne icke skulle hafva förlorat på, att detta mitt förslag bifallits. Jag får dock säga, att då ställningen är så kritisk, som den verkligen synes vara i detta fall, jag tror det vore skäl att antaga det förslag, som vunnit Första Kammarens bifall, och för hvilket förslag Hans Excellens Herr Justitie Statsministern angifvit några skäl, hvilkas vigt icke kan underkännas, hvarför jag ock icke heller vill strängt hålla på mitt i min reservation uttalade yrkande om afslag. Jag erkänner, att det finnes ett stort skäl, som inverkat på min öfvertygelse, nemligen det unionela skälet, som måhända fordrar att vi skola våga försöket, ehuru det visserligen kan hända att denna bana icke skall blifva till någon nytta förr än den stora bergslagsbanan emellan Falun och Göteborg blir färdig, hvarjemte skäl icke torde vara för handen att påskynda Dalslands-banans fullbordande så, att den kommer till stånd före bandelen emellan Kil och Trollhättan, hvilken ej torde blifva färdig förr än år 1881.

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

Jag har nu yttrat min åsigt i saken, och öfverlemnar åt Kammaren att deri besluta.

Herr Jöns Pehrsson: Det är verkligen med förundran jag sett, att, oaktadt så många reserverat sig i denna fråga, icke någon af reservanterne uppträdt för att yttra ett enda ord i det syfte, hvari deras reservation går. Jag har visserligen hört så mycket af denna diskussion att det skulle vara öfverflödigt att taga till ordet i denna sak; men jag vill erinra herrarne derom, att, då det var fråga om att förändra vilkoren i afseende på det till Oskarshamn—Nässjö-banan af Riksdagen beviljade understöd, så svarade Riksdagen å sin sida ett tvärt nej till denna förändring. Jag minnes icke, om denna fråga underställdes regeringens pröfning eller ej. Ej heller vill jag anmärka något mot att regeringen nu framlagt detta förslag, hvarom här är fråga, ty då en man sådan som Landshöfdingen Sparre sätter sig i spetsen för ett företag af förevarande beskaffenhet, tror jag icke att någon regering kunnat undgå att framkomma med ett förslag i frågan. Jag vill ej heller tala om det sätt, hvarpå detta anslag beviljades, att det nemligen skedde med en ganska knapp majoritet, ty detta är nu en gång gjordt och kan ej ändras, och jag skall nu icke tillåta mig att framkomma med något särskilt yrkande, men något underligt förefaller det mig, att de en gång bestämda vilkoren för ett dylikt understöd skola konseqvent vidhållas i en landsort, men icke i en annan. Då jag emellertid var en bland dem, som förra gången yttrade mig för, att Riksdagen skulle bevilja de fördelar, som begärdes, kan det nu icke falla mig in att yrka afslag å Utskottets förslag. För öfrigt, och ehuruväl det icke kan sägas vara konseqvent att ingå på hvad Utskottet föreslagit och Första Kammaren

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

beviljat, kommer väl ändock hvad beslut som helst att genomdrifvas, då en man som Grefve Sparre tagit frågan om hand.

Herr Svensén: Den näst föregående talaren yttrade, att ingen enda af reservanterne yttrat sig i frågan, men närmast före honom uppträdde dock en af desse reservanter, Herr Jöns Rundbäck, hvarå jag ber få fästa hans uppmärksamhet. Äfven jag har reserverat mig mot Utskottets förslag och det på fullt allvar. Oskarshamn—Nässjö-banan med en längd af 14 mil — således betydligt längre än den nu ifrågavarande — fick sitt anslag å en million endast under vilkor att summan ej finge utbetalas, förr än banan vore färdigbygd och till trafik upplåten. Förgäfves sökte detta bolag att komma från vilkoret, och det torde kunna sägas vara en lycka för bolaget, att någon eftergift icke tilläts, ty genom de svåra vilkoren, som voro bestämda, tvingades de utländska entreprenörerne att till punkt och pricka fullgöra sina förbindelser, och oaktadt banan nu redan i nära två år varit öppnad för trafik, återstår dock 200,000 kronor af statsanslaget, som ännu icke blifvit utbetalda.

Med den erfarenhet jag i detta hänseende har, anser jag det derföre högst olämpligt att göra hvilka som helst förändringar i dylika frågor, och protesterar alltså på det högsta mot ett undantagsförhållande i detta fall. Jag yrkar således rent afslag å Utskottets betänkande.

Herr Liss Olof Larsson: Jag får för min del yrka afslag å såväl Utskottets hemställan som Kongl. Maj:ts förslag i ämnet, och torde till stöd för detta mitt yrkande icke behöfva åberopa just andra skäl än de af Herr Jöns Rundbäck nyss anförda, ehuru han, besynnerligt nog, derefter kom till ett annat resultat. Vi minnas mycket väl, hurusom, då för ett par år sedan Kongl. Maj:t begärde 1,000,000 kronor till den ifrågavarande banan, denna summa af Riksdagen beviljades att utgå först sedan jernvägen blifvit inom föreskrifven tid färdigbyggd, afsynad, godkänd och till allmän trafik upplåten. Anledningen till detta vilkors föreskrifvande, torde i viss mån hafva varit den omständigheten, att staten vanligtvis råkat ut för trassel och obehag, så snart den inlåtit sig i affärer i trakten af Wenersborg; så är t. ex. Wenersborg—Herrljunga-banan af alla enskilda jernbanor, hvilka erhållit lån af svenska staten, den enda, som icke ordentligt, utan först ett år för sent eller så, erlagt förskrifven ränta, och af Dalslands kanal hafva vi äfven en mycket sorglig erfarenhet; för att förebygga ytterligare trassel stadgades, att den beviljade millionen icke skulle utgå förr än banan vore fullt färdig. För min del tror jag följaktligen det vara ytterst vigtigt att bibehålla detta vilkor; man ser ju att innan staten till och med hunnit blifva fordringsegare, så börjar bolaget att krångla, ty hvad är det annat, då bolaget som nyss, med den största tacksamhet emottagit Riksdagens löfte om millionen, nu förklarar, att om de icke få än bättre vilkor, så omintetgöra vi alla dess sträfvanden för

erhållande af jernväg. Eller tror ni, mine Herrar, att detta bolag, som redan fått det största understöd, som något jernvägsbolag erhållit i Sverige, och nu strax är framme och begär mer, skall upphöra att framkomma med ytterligare anspråk, om man nu ger efter? Nej, de komma nog igen!

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

Här har nyss talats om Oskarshamns-banan, hvars byggande kostat ofantligt mycket mer än denna ifrågavarande bana skall komma att göra. Det oaktadt, då, året efter det till denna Oskarshamns-bana beviljats ett anslag af 1,000,000 kronor, ny motion väcktes om ytterligare lån och ytterligare understöd, svarade Riksdagen, att det vore nödvändigt, att Riksdagen vidhöll de en gång föreskrifna vilkoren och att, då Riksdagen beviljade 1,000,000 kronor, Riksdagen pröfvade saken och en gång för alla bestämde, huru stort understöd skulle beviljas, hvadan något ytterligare anslag ej kunde komma i fråga. Jag tror det vara så mycket nödvändigare att nu vidhålla de nu en gång gifna vilkoren, som denna Riksdag nyss till Kongl. Maj:ts förfogande stält ett större belopp att användas till understöd åt enskilda jernvägsföretag, och det vore farligt att samtidigt dermed konstatera, att det icke vore så noga med de föreskrifna vilkoren, utan att dessa sedermera kunde förändras.

De unionela skäl, som här hafva blifvit påpekade, kan jag icke tillerkänna något inflytande. Om det är något, som i detta hänseende är af vigt, är det, att vi här, såsom vid hvarje annan affär, det må vara med Norge eller hvem som helst vidhålla ett en gång gifvet löfte, så att vi icke det andra året förändra hvad vi det första beslutat. Mistad aktning skulle blifva följden af ett sådant förfarande, men ingalunda då man står fast vid ett gifvet löfte.

För min del yrkar jag, som sagdt, afslag å Utskottets hemställan såväl som å Kongl. Maj:ts förslag.

Häruti förenade sig Herrar *Danielsson*, *O. B. Olsson*, *Johan Erik Johansson* och *Åke Andersson*.

Öfverläggningen var slutad. Enligt de yrkanden, som derunder blifvit gjorda, gaf Herr Talmannen propositioner, dels på bifall till Utskottets hemställan, dels på afslag derå, dels ock på bifall till det af Herr Key under öfverläggningen framstälda, med Första Kammarens beslut i ämnet öfverensstämmande förslag; och fann Herr Talmannen den sistnämnda af dessa propositioner vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes. Af sådan anledning och för bestämmande af kontrapropositionen, upptog Herr Talmannen ånyo de öfriga yrkandena, af hvilka det som afsåg bifall till Utskottets hemställan nu förklarades hafva flertalets mening för sig. Men jemväl angående kontrapropositionen äskades votering; i följd hvaraf en så lydande omröstningsproposition först uppsattes, justerades och anslogs:

*Om ändring i tiden för utbetalning af ett beviljadt anslag.* (Forts.)

Den, som till kontraproposition i hufvudvoteringen antager yrkandet om bifall till Utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit yrkandet om afslag å såväl Utskottets hemställan som Kongl. Maj:ts proposition.

Den omröstning, som företogs, enligt denna proposition, visade 77 Ja mot 83 Nej; och erhöll alltså propositionen för hufvudvoteringen följande lydelse:

Den, som, med afslag å Stats-Utskottets hemställan i utlåtandet N:o 72, bifaller Kongl. Maj:ts proposition i ämnet med den förändring Herr Key föreslagit, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren afslagit såväl Utskottets hemställan, som Kongl. Maj:ts proposition.

Den senare voteringen utföll med 86 Ja mot 78 Nej; hvadan Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan beslutit, att Kongl. Maj:ts proposition skulle på det sätt bifallas, att Kongl. Maj:t må ega, sedan styrkt blifvit, att på ifrågavarande jernvägsanläggning nedlagts två millioner kronor, till utgående anvisa statsanslaget en million kronor, så framt, på sätt Kongl. Maj:t godkänner, bolaget ådagalägger, att detsamma, med inberäkning af förenämnda anslag, har att förfoga öfver de för banans fullbordande på föreskrifvet sätt och för anskaffande af behöflig materiel erforderliga medel.

§ 10.

Vid föredragning dernäst af Stats-Utskottets memorial N:o 73, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut, angående vissa vilkor för åtnjutande af de utaf denna Riksdag beviljade låneunderstöd för enskilda jernvägsanläggningar, blef *punkten 1* bifallen och *punkten 2* lagd till handlingarne.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:

Stats-Utskottets utlåtande N:o 79, angående sättet för bestri-

dande af kostnaderna för statsrevisionerna och deraf föranledda ändringar i Riksgäldskontorets reglemente samt i instruktionen för Riksdagens revisorer af Riksgäldsverket;

Banko-Utskottets memorial N:o 8, rörande instruktionen för nästkommande Riksdags Banko-Utskott;

Samma Utskotts utlåtande N:o 9, i fråga om ändring af den för Riksdagens revisorer af Riksbanken gällande instruktion; samt

Lag-Utskottets memorial och utlåtanden:

N:o 42, med förslag till sammanjemkning af Kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af Utskottets utlåtande N:o 36, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående antagande af det metriska mått- och vigtsystemet;

N:o 43, i anledning af väckt förslag om upphörande af skyldigheten att upprätta och underhålla s. k. milstolpar; och

N:o 44, i anledning af väckta motioner om ändring i gällande stadganden angående skyldighet att deltaga i byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelse.

Dessa ärenden skulle sättas främst å den föredragningslista, som för nästa sammanträde komme att upprättas.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen blef, på derom anmäld begäran, beviljad Herr *Axel Bergström* under återstoden af innevarande vecka.

En derefter anmäld anhållan af Herr *Lindmark* om ledighet från riksdagsgöromålen under 8 dagar från och med morgondagen begärdes på bordet.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. $^1/_2$ 4 e. m.

In fidem

*Gustaf Westdahl.*